

Sisekaitseakadeemia
Finantskolledž

Stanislav Tituško

**SALAKAUBA VÄHENDAMINE
TOLLITEHNIKA ABIL**

Lõputöö

Juhendaja:
Helle Koitla

Tallinn 2019

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2019
Töö pealkiri eesti keeles: Salakauba vähendamine tollitehnika abil Töö pealkiri võõrkeeles: Smuggling reduction through customs technologies Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 64 leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 58 allikat, millele on tekstis viidatud. Lõputöö teema on aktuaalne, kuna Maksu-ja Tolliameti arengukava 2017-2020 pöörab tollikontrolli kiirendamisele suure tähelepanu, kuna see võimaldab kiiret tollipiiri ületamist, tagades kvaliteetse ning tõhusa tollikontrolli läbivalgustustehnoloogia-ja süsteemidega Lõputöö eesmärk on analüüsida liikuva röntgenauto (THSCAN) tehtud läbivalgustusi aastatel 2007-2018 ja nende tulemuslikkust Eesti piiripunktides (Narva piiripunkti näitel). Eesmärgi saavutamiseks püstitati kolm uurimisülesannet: 1. Anda ülevaade salakauba olemusest. 2. Anda ülevaade liikuvast röntgenautost THSCAN ja röntgenpiltide vahetusüsteemist BAXE. 3. Analüüsida läbivalgustuste avastamise statistika 2007-2018 aastatel Eesti piiripunktides. Analüüsi tulemusel selgus, et liikuvate röntgenautode avastamise tulemuslikkus on viimastel aastatel kasvanud ning otseselt sõltub efektiivsest riskianalüüsist, mida teostavad tolliametnikud. Lõputöö kirjutamisel jõudis autor järeldusele, et Maksu-ja Tolliamet vajab rohkem inimressursi ja täiendavaid koolitusi efektiivsema tollikontrolli teostamiseks.	
Võtmesõnad: THSCAN, BAXE, salakaup, läbivalgustus, tollitehnika,	
Võõrkeelsed võtmesõnad: THSCAN, BAXE, smuggling, x-ray screening, customs technologies	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Stanislav Tituško Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Helle Koitla	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. SALAKAUP	6
1.1. Salakauba olemus	6
1.2 THSCAN-i ja BAXE süsteemi ülevaade	13
2. THSCAN JA SALAKAUP	21
2.1. THSCAN ja salakauba seosed	21
2.2 THSCAN-i tulemuslikkus Eesti piiripunktides (Narva piiripunkti näitel)	28
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	39
Lisa 1. THSCAN-i süsteemide loogiline struktuur	46
Lisa 2. röntgenpiltide vahetussüsteem BAXE	47
Lisa 3. intervjuu	48
Lisa 4. intervjuu	52
Lisa 5. intervjuu	54
Lisa 6. küsimustik Narva piiriületajatele	56
Lisa 7. Narva piiriületajate küsitlus	57
Lisa 8. küsimustik Narva tolliametnikele	61
Lisa 9. Narva tolliametnike küsitlus	62

SISSEJUHATUS

Eesti toll taasloodi 28 aastat tagasi ja selle aja jooksul oli läbi viidud erinevaid reforme paljudes tolli valdkondades. Maksude võtmise protseduurid on lihtsustatud, piiriületamise aeg on vähenenud ja tollikontrolli meetmed on kvaliteetsemaks tehtud. Tollikontrolli kvaliteet kaasaegses maailmas on väga oluline ning on paljuski seotud riigi asukohaga. Eesti on Euroopa Liidu täieõiguslik liige aastast 2004, samal aastal liitus Eesti ka NATO-ga. Ajalooline asukoht Euroopa Liidu ja Venemaa vahel sunnib tollikontrollile rohkem tähelepanu pöörata. 11.septembri rünnak, sõda Gruusias ja Ukraina Kriis olid häiresignaaliks tervele Euroopale. Riigi julgeolek algab piirist ning selleks, et riik oleks kaitstud piiriületajad (sh sõiduvahendid) läbivad tollikontrolli, mida aitavad teostada uued röntgentehnoloogiad. Hetkel kiiresti arenevas maailmas ilma tehnoloogiata kuidagi ei saa, tehnoloogia on igas arenevas valdkonnas ja see puudutab ka Eesti piiripunkte, mida iga päev ületab tuhendeid inimesi ja sõiduvahendeid, kus võivad olla peidetud illegaalsed kaubad, millega äritsemine on siiamani suureks ohuks piiridele ja riigi majandusele.

Riikide majanduslik areng tõi kaasa ohtude tekkimist, mis on seotud äritsemisega illegaalsete kaupadega. Salakaubanduse sissevooluvus on nendest ohtudest ohtlikum. Tänapäeval sõiduvahendite arv on suurenenud ning esile on tulnud uued automudelid, kuhu ehitatakse peidikuid ning enam tavaline füüsiline läbivaatus ei näita 100% salakauba avastamist. Selleks, et kuritegusid kiiremini avastada on Maksu-ja Tolliametil kasutusel neli liikuvat röntgenautot, üks asub Narvas ja teine Luhamaa piiripunktis, ülejäänud leiavad rakendust Sillamäe ja Tallinna sadamates ning Eesti-Läti piiriületuskohtades. Liikuvate röntgenautode abil on tollikontroll viimastel aastatel arenenud, mis omakorda hõlbustab kiiremat piiriületust. Liikuvad röntgenautod on võimelised veoautode sisemust läbivalgustama täpsusega umbes 97-99% ning tänapäeval on väga efektiivsed salakauba tõkestamises.

Teema valik on põhjendatud sooviga põhjalikumalt uurida liikuvate läbivalgustusseadmete tulemuslikkust Eesti piiripunktides ja nende abil vähendatud salakauba turuosa.

Töö teema on aktuaalne, sest Maksu-ja Tolliameti arengukava 2017-2020 pöörab tollikontrolli kiirendamisele suure tähelepanu, kuna see võimaldab kiiret tollipiiri ületamist, tagades kvaliteetse ning tõhusa tollikontrolli läbivalgustustehnoloogia-ja süsteemidega.

Aktuaalsus seisneb ka selles, et liikuvat röntgenautot asjatundlikult kasutab ainult välja koolitatud ametnik, sest THSCAN on kõrgtehnoloogiline röntgenauto, mis nõuab erilisi teadmisi.

Tänapäeval vajab maailm inimeste koostööd tehnikaga igas julgeoleku valdkonnas. Maksu-ja Tolliamet areneb koos teiste riigijärelevalve organisatsioonidega ning suur osa dokumentidest ja

andmetest on digitaalses formaadis, mis nõuab arvutite ning infovahetussüsteemide laitmatu rakendamist.

Teema on uudne, sest röntgen tehnoloogia, mida 13 aastat tagasi esmakordselt kasutusele võeti on arenemas. 2017.aastal oli soetatud kaks liikuvat röntgenautot juurde, millele järgnes uue röntgenipltide andmekogu (BAXE) ilmumine. BAXE andmekogu on Eestis kasutusel samuti 2017.aastast ja on võimeline edastada olulise informatsiooni tehtud röntgenpiltidest.

Uurimisprobleem püstitakse küsimusena kuidas on röntgenauto mõjutanud tollikontrolli tulemuslikkust Eesti piiripunktides?

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida röntgenauto (THSCAN) tehtud läbivalgustusi aastatel 2007-2018 ja nende tulemuslikkust Eesti piiripunktides (Narva piiripunkti näitel)

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- Anda ülevaade salakauba olemusest;
- Anda ülevaade liikuvast röntgenautost THSCAN ja röntgenpiltide vahetussüsteemist BAXE;
- Analüüsida läbivalgustuste avastamise statistika 2007-2018 aastatel Eesti piiripunktides;

Töö koostamisel kasutatakse kvantitatiivset andmeanalüüsi, mis võimaldab analüüsida autoriga kasutatud infoallikaid ning struktureerimata andmete kogumise meetodid (vaatlus ja intervjuu), mis võimaldavad süveneda konkreetsetesse juhtumitesse.

Analüüs viiakse läbi Maksu- ja Tolliameti ja Statistikaameti poolt edastatud andmete põhjal, samuti kasutatakse Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt läbiviidud uurimuste tulemusi. Lisaks teeb autor intervjuu Narva piiripunkti ametnikuga selleks, et teada saada liikuvate röntgenautode tulemuslikkust piiripunktidel ning BAXE andmekogu tulemustest esimestel aastatel. Seega võimaldab eespool kirjeldatud numbrilised andmed saavutada töös püstitatud eesmäärke, lahendada keskne uurimisprobleem ja täita uurimisülesandeid.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis on omakorda jagatud kaheks alapeatükiks. Esimeses peatükis käsitletakse lõputöö teoreetilist poolt. Esimeses alapeatükis antakse ülevaade salakauba olemusest ning teises alapeatükis antakse ülevaade röntgenauto (THSCAN-i) ja röntgenpiltide vahetussüsteemi (BAXE) kohta. Teises peatükis on THSCAN-i ja salakaupa seose analüüs, mis jätkub ka esimeses alapeatükis. Teises alapeatükis analüüsitakse THSCAN-i tulemuslikkust Eesti piiripunktides (Narva piiripunkti näitel)

1. SALAKAUP

1.1. Salakauba olemus

Viimasel aasta kümnel on kaubandus Euroopa Liidus uuele tasemele tõusnud ning kasvutrendi näitab ka salakaubandus, mis on viimastel aastatel terves maailmas arenenud ja õitsenud, mis omakorda kahjustab paljude Euroopa riikide julgeoleku kui ka majanduskasvu. Salakaubaga äritsemist nimetatakse salakaubanduseks. Salakaubanduse hulka kuulub võltsitud toodete salakaubavedu ning ebaseaduslik turustamine (EUR-lex, 2013).

Salakaubavedu on nendest kõige ohtlikum, sest just salakaubaveoga saab illegaalselt raha teenida juba noorusest, mis on kõige haavatavam sotsiaalne rühm ja just salakabavedu toobki inimesi salakaubanduse uuele tasemele – narkoärisse, mis võtab elusid.

Illegaalselt riigi territooriumile toodud kaup on salakaup (contraband), mida piiriületajad toovad sisse tollimakse maksmata või peidetuna, mis omakorda vähendab laekumist riigieelarvesse, lisaks sellele sügavalt kahjustab ka inimeste heaolu, sest salakaubanduse suurenemisest sõltub ka edaspidine aktsiisipoliitika riigis, mida inimesed ei toeta kunagi. Österberg tõdeb (2011, p.125), et 2004.aastal pärast Euroopa Liiduga ühinemist kõik uued liikmed peavad aktsiise Euroopa Liidu miinumumstandardile tõstma.

Kõige levinumad salakaubad on tubakas, alkohol, loomade nahk, narkootikumid ja radioaktiivsed ained, kuigi inimesed on teadlikud ebaseadusliku kauplemise karistamisest, siiski jääb salakaubandus üheks raha teenimise võimaluseks, millega inimesed üritavad enda finantsolukorda parandada (Pullat & Pullat, 2012, pp 68). Samas Virro (2001, lk 13) rõhutab, et salakaubavedajad jagunevad kaheks tüübiks: need kes impordisid kaupa teadlikult ja need, kes tegid seda mitteteadlikult. Lisaks sellele pärast Euroopa Liiduga ühinemist on toodete koguste toomine liikmesriigist ja väljaspoolt Euroopa Liitu erinev.

Veel aastal 2009 kuni 1. juulini oli lubatud üle piiri tuua üks sigaretti plokk, mis sisaldab 200 tk. Edaspidi lubatud kogus oli kaks pakki, ehk 40 sigaretti. Sellest tekkis suur arusaamatus just mitteteadlikke seas. Kuni 2013. aastani oli võimalik vabaneda üleliigsetest sigarettide kogustest, mis oli 200 tk ilma rikkumist fikseerimata, kuid see tõi pöördefekti. Piiriületajad harjusid sellega ning olid teadlikud sellest, et kui jäävad vahele, siis saavad vabaneda ilma tagandjärgedeta (Linno 2013, lk 64). Teiseks pöördefektiks oli just see, et lubatud 800 tk ehk 4 plokki toomine liikmesriigist

kahjustab samuti Eesti riigieelarvet, sest suurem osa müüb Lätist ostetud tubakatooteid edasi makse maksmata. Ebaseadusliku turu laienemine Euroopa Liidu ida piiridel põhjustas aktsiisimäärade tõstmist ning sunnis tarbijaid otsida säästlikuma varianti tubaka või alkoholi toodete ostmiseks, mistõttu osa tarbijatest ostab neid illegaalsel turul. Salakaubanduse põhjused on tavaliselt seotud ka riigi geograafilise positsiooniga, kus suurt rolli mängib lähim naaber. Eesti, Läti ja Leedu piirnevad Venemaaga, kus paljude toodete hind on 2-3 korda madalam kui Euroopa Liidus (Juruss, 2018, pp 419-423).

Tänapäeval Euroopa Liidus jäävad kõige levinumateks salakaupadeks tubaka-ja alkoholitooted ning narkootikumid. Nende tarbimine võrreldes teiste toodetega on piisavalt suur ja võimaldab nende kaupade peal äritseada, mis hinnaerinevuse tõttu toob kasumit eraldi võetud isikutele ja kahjumit riigi majandusele. Salakaubanduse suurema osa nii Euroopas kui ka Eestis moodustavad salasigaretid (EUR-lex, 2013). Kõige kõrgem suitsetajate arv oli registreeritud 1948.aastal, kus suitsetajatest 82% olid mehed ja tubakatoodete piiramise seadusandlus on esile tõusnud. Loubeau (2013, p.98) leiab, et 2030. aastaks on suitsetamise tõttu umbes 8 miljonit inimest surnud, juba tänapäeval igal aastal sureb umbes 7 miljonit inimest, nendest 6 miljonit otsesest suitsetamisest ja 1 miljon mittesuitsetajaid, kellel oli kokkupuude suitsetajatega.

Suitsetamine kahjustab tervist ja on kättesaadav, kuid suuremaks probleemiks, mis peab olema lahendatud on salasigaretid, mis on võrreldes legaalsete sigarettidega mitu korda odavamad ja mitte eriti heaks statistikaks on see, et hetkel 1 sigarett 10-st on maailmas illegaalne (WHO, 2018). Tubakatooteid on erinevaid aga kõik nad kahjustavad inimeste tervist.

Tubakatooted jagunevad kolmeks kategooriaks:

- Suitsetavad tubakatooted, mida suitsetatakse hõõgpõlemise protsessis, nagu sigarettid;
- Suitsuvabad tubakatooted, mida tarbitakse kas närimise, ninna tõmbamise või mingil muul teel, nagu huuletubakas ehk snus;
- tubakatoodetele sarnaselt kasutatavad tooted, nagu e-sigaret ja taimne sigaret;

Suurel määral tuuakse tubakatooteid kolmandatest riikidest (Venemaa, Ukraina ja Valgevenemaa), millele kaasneb odavam hind tubakatoodetele. Juba 2017.aastal Eestis oli legaalsete sigarettide keskmine hind 3,54 eurot ja illegaalsete hind oli 2,22 eurot, tähelepanuväärseks oli see, et 2016.aastal illegaalsete sigarettide hind oli 1.92 eurot, mis võrreldes 2015.aastaga oli 0,8 senti võrra odavam. (Eesti konjunkturiinstituut, 2017) Illegaalsete sigarettide ostu põhjusteks on kerge kättesaadavus ja odavus, kuid ka kasvav aktsiisimäär.

Selleks, et Euroopa Liidu territooriumil tubakaturg oleks kaitstud maksu-ja tolli eksperdid koostöös erinevate rahvusvaheliste organisatsioonidega otsivad uusi efektiivseid meetmeid salasigaretide tõkestamiseks. Aktsiisimäärade tõstmine, efektiivne tollikontroll, tollitehnika kasutamine, koolituste läbiviimine jne. Kuna legaalsete tubakatoodete hinnad Euroopa liidus on viimase 5 aasta jooksul kasvanud ja salasigaretide turg on vähenenud ei tähenda see seda, et salakaubanduse turg on lõplikult hävitatud. Salakaubanduse tõkestamisega Euroopa tasandil tegeleb Pettusevastane Amet (edaspidi OLAF). OLAF vastutab Euroopa Liidu eelarve kaitsmise eest, mille ülesanneteks on võidelda pettuste vastu, mis omakorda mõjutavad Euroopa Liitu, uurida korruptsiooniga seotud töötajaid ja arendada pettustevastaseid õigusakte (Euroopa Komisjon, 2019)

Euroopas salasigaretide turg aastal 2014 oli 56,6 miljardit sigaretti, mis tõi 11,3 miljardit kahjumit, Eestile tõi salasigaretide sissevooluvus 53 miljonit eurot kahjumit. Eestis tol aastal salasigaretide turg oli 18,5% ja juba 2015. aastal langes salasigaretide turuosa 14,4%-ni, mis näitab Maksu-ja tolliameti kvaliteetset tööd salakauba tõkestamises. Võrreldes näiteks Lätiga, kus illegaalsete sigarettide osakaal turul oli 29% ja 2015.aastal langes see 26,3%-ni (KMPG, 2015). Juba 2016.aastal nii Euroopas kui ka Eestis salasigaretide turu osakaal näitas langust. Euroopa Liidus salasigaretide langus oli 8,8% ja Eestis oli salasigaretide protsent 1,1% võrra vähenenud. 74% Eestisse toodud sigarettidest olid vene ja valgevene maksumärkidega sigarettid, kuid tähelepanuväärseks oli see, et Ukraina tagandas Valgevenemaad ja sai kõige suuremaks illegaalsete sigarettide tootjaks 2017.aastal terves Euroopa Liidus. Sellised madalad maksumäärad Ukrainas soodustavad sigarettide tarbimist, lisaks aitavad kaasa hinnaerinevusi põhjustanud tubakatoodete ebaseadusliku toimetamise naaberriikidesse. (Peng, 2009, pp 93-98)

Kuigi viimaste aastate tendents näitab, et Ukraina on eesmärgi seadnud Euroopa Liidu sisseastumiseks ja juba 2017. aastal Ukraina maksumärkidega salasigaretide sissevooluvus Euroopa Liidu territooriumile langes 17% võrra. (KMPG, 2017) Ning 1.juulist 2019 tõstetakse tubakaaktsiisi, mis tulevikus tõkestab salasigaretide sissevoolu Euroopa Liidu territooriumile. See on väga oluline samm salakubanduse tõkestamiseks ja Euroopa Liiduga ühinemiseks.

Salakaubandusega tegelemine jätkab kõige rohkem just Euroopa Liidu idapiiril, sest aktsiisimaksude kehtestamine ebatervislikele toodetele sealhulgas tubakatoodetele, millele lisandub ka käibemaks on suureks maksukoormuseks nendele, kelle sissetulek on väike. (Juruss, 2016, pp 266-273) Mida madalamad on sissetulekud, seda suurem on tõenäosus, et tarbitakse pigem illegaalset, kuid odavamat kaupa. Erm (2014, lk 4) täheldab, et illegaalse kauba tarbimist ja sellega kauplemist soodustavad hinnaerinevused, vaatamata sellele on salasigaretide turg Euroopas mõõdukalt vähenenud aastate jooksul ja jätkuvalt langeb, kuid riigieelarve kahjum on siiamani päris suur, 2017. aastal ainult tubakatoode on Eestile 76 miljonit kahjumit tekitanud.

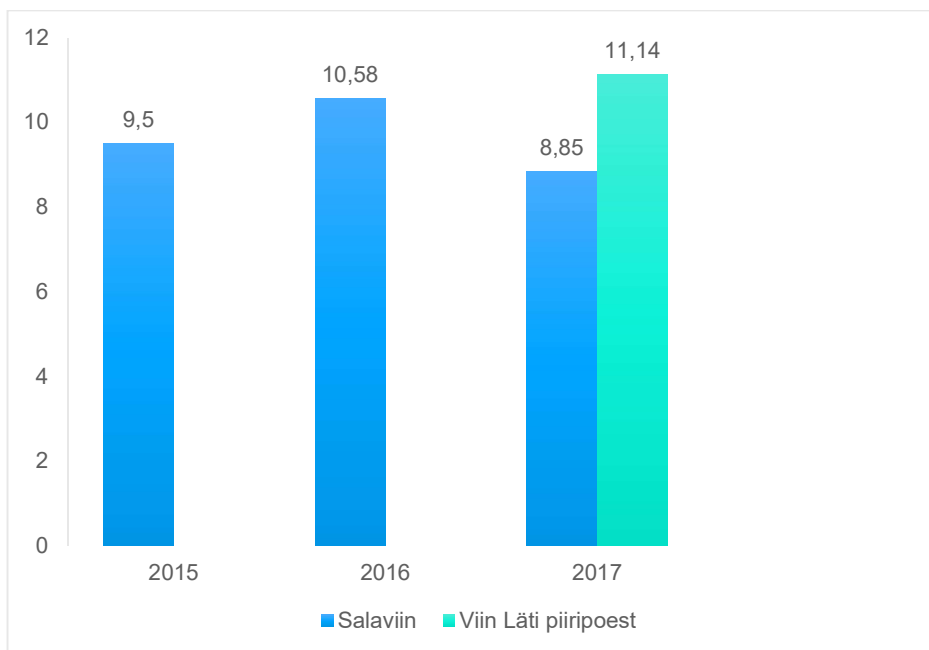
Salasigarettide kaubandus on nii Euroopas kui ka Eestis viimastel aastatel suureks probleemiks. Illegaalsete tubakatoodetega kauplemine muudab sigaretid kättesaadavaks sotsiaalselt haavatavate rühmadele: töötud või noored. (EUR-Lex, 2013) Seadusega lubatud koguste ületamine ja deklaratsioonimata jätmine kuulub salakaubanduse alla, see puudutab ka alkoholitooteid, mida kahjuks tarbitakse liiga palju terves maailmas. Alkoholi jookideks on vein, õlu, kääritatud jook, kange alkohol (viin) ja vahetoode. Aktsiisimäärade tõstmine, mis puudutab ka alkoholi ei jäänud piiriületajate või tavaliste tarbijate silma eest varju.

Sopek (2013, pp 1) rõhutab, et tänapäeval alkohol on kolmas kõige olulisem haiguste ja enneaegse surma riskifaktor Euroopa Liidus, just pärast tubakatooteid ning samuti on kergesti ja legaalselt kättesaadav, mis põhjustab üleliigse tarbimise harjumust. Salaalkoholi peamiseks tootjateks on samuti idas asuvad naabrid – Venemaa, Valgevenemaa ja Ukraina. Salaalkoholi aktiivne toomine Euroopa riikidesse on tingitud sellest, et umbes 60% Euroopa Liidu elanikest tarbivad alkoholi, see on umbes 450 miljonit inimest. (WHO, 2018)

Eestis nii 2016.aastal kui ka 2017.aastal alkoholi tarbimise osakaal jäi 80% vahemikku (Eesti konjunktuurinstituut, 2018). Trasberg (2015, p.108) rõhutab, et alkoholi tarbimine oli alati sotsiaalseks probleemiks, sest see tekitab negatiivseid välismõjusid. Näiteks füüsiline vägivald, mis tänapäeval on alkoholi üleliigse tarbimise tulemuseks, ainult aastal 2017.aastal Eestis iga kümnes kuritegu oli perevägivald põhjustatud alkoholi tarbimisega.

Alkoholi üleliigne tarvitamine on kauaaegne probleem nii Euroopa Liidus kui ka Eestis, mis sügavalt mõjutab inimeste elukvaliteedi ja tervist. Pärast aktsiisimäärade tõstmist Eesti Vabariigis suur hulk inimesi hakkas ostma alkoholitooteid liikmesriigist – Lätis, kus alkohol oli peaaegu 1,5 korda odavam. Hetkel Euroopa liikmesriigist saab tuua kuni 90 liitri veini, 110 liitrit õlut ja 10 liitrit kanget veini, mis omaette kahjustab Eesti riigieelarvet ja aktiivset laekumist naaberriikide hinnaerinevuste tõttu, 2017.aastal laekus riigieelarvesse 11.6% vähem kui 2016.aastal, umbes 30 miljonit eurot ning sellega ei saa midagi teha, sest liikmesriigid vabalt otsustavad aktsiisimäärade tõstmist või langetamist seni kuni see püsib Euroopa Liidu miinimum tasemel. (Österberg, 2011, p.124-129)

Arvestades Läti piirikaubandusega illegaalne alkohol on esile toonud uue probleemi, mis on seotud niinimetatud alkoholi tellimisega naaberriigist. Läti poest ostetud legaalne viin 2017.aastal maksis vaid 2,3 eurot rohkem kui salaviin Eestis. (vt joonis 1) Samuti teravaks muutus hinnade situatsioon, võrreldes 2015 ja 2017. aastate ajavahemiku saab rõhutada, et salaviina hinna langus oli seotud Läti madala aktsiisimääraga ning sellega, et ostetud Lätist alkoholi müüakse edasi Eestis. 10. aasta jooksul tõsteti Eestis alkoholiaktsiisi 11 korda, väga suures tempos just joonisel 1 olevatel aastatel. Selline hinnaerinevus ongi illegaalse alkoholi turu suurenemise üheks põhjuseks.

Joonis 1. Salaviin ja Läti viina hinnaerinevus eurot liitri kohta (Eesti konjunktuuriinstituut; autori koostatud).

Salaalkoholiks on joogid, mis on ebaseaduslikult toodud, kuid ka deklareerimata peidetud Euroopa Liidu territooriumile, lisaks liigitakse ebaseaduslikuks isetehtud kanget alkoholi. Salaalkoholi kaubanduseks kasutatakse erinevaid viise, seda veetakse sõidu- ja veoautodega, rongidega ning samuti tuuakse väiksetes kogustes läbi jälakäijate terminale. (EUR-Lex, 2013) Illegaalse alkoholi ostmise põhjuseks on legaalsest alkoholist odavam hind ja selle hinnavahel ostetud suurem kogus. Kui varem olid probleemid kolmandatest riikidest tulnud salaalkoholiga, siis 2017-2018. aastatel on see probleem seotud liikmesriigiga - Lätiga, kust ostetakse rohkesti alkoholi, mida tarvitatakse otseselt või müüakse edasi, mille tõttu jääb riigieelarve maksudest ilma, sellele lisandub ka Soome turistide arvu vähenemine, mis 2017. aastal võrreldes 2016. aastaga langes 4,7% võrra. (Eesti konjunktuuriinstituut, 2018) Mis samuti lööb Eesti riigieelarvet, kaotades tubaka- ja alkoholiaktsiisi laekumisi.

Pullat ja Pullat (2012, p.64) rõhutavad, et kui arvestada Baltimaade alkoholitarbimise poliitikaga, kuuluvad need riigid viina riikidesse, mis tähendab, et riigid olid ajalooliselt seotud üleliigse alkoholi tarbimisega. Siiani Eestis eelistatakse rohkem viina, mis moodustab ka kõige suurema protsendi salaalkoholist. Veel 2016. aastal moodustas kogu salaalkohol 27% kange salaalkoholi tarbimisest, siis 2017. aastal see arv oli juba 48% ning salaviin moodustas 73% kõigist illegaalse kange alkoholi ostudest (Eesti konjunktuuriinstituut, 2017).

Viina tarbimine on alati murettekitav. Esiteks tänapäeval viina hinnad Eestis ületavad hinnapiiri, mille tõttu suurenes salaalkoholi ostmine. Teiseks on salaalkoholi ostmine Lätist, kus võrreldes

Eestiga alkoholi hinnad on madalamad. Selline asjaolu suure tõenäosusega muudab tarbijate joomisharjumusi ja lööb suure hinnaerinevuse sisse ning kahjustab Eesti riigi eelarvet.

Salakaubandus ei hõlma ainult tubaka-ja alkoholitooteid, mis omakorda on legaalses vormis tarbijale kättesaadavad. Tänapäeval on inimeste heaolu tagamiseks keelatud üle piiri tuua psühhotroopseid ja narkootilisi aineid. Eesti territooriumil reguleerib psühhotroopsete ja narkootiliste ning nende lähiainete valdkonda seadus (lühend NPALS). Psühhotroopsete ja narkootiliste ainete sisse-ja väljavedu reguleerib ravimiseadus. (Ravimiamet, 2017a) Reisimiseks psühhotroopsete ja narkootiliste ainete, mis sisalavad ravimeid on vaja ravimiameti luba, Schengeni tunnustust või retsepti tõestamiseks, et ravimid on isiklikuks tarbeks ostetud. (Ravimiamet, 2017b)

Ilma ravimiloata isiklikuks tarbeks saab kaasa võtta kuni 10 erineva nimetusega ravimipreparaati, iga ravimit kuni 5 jäemüügipakendit. (Maksu-ja Tolliamet, 2018) Probleemiks on nende koguste reguleerimatus, seaduses pole tõlgendatud kui tihti saab tuua sellises koguses ravimeid. Anđelković (2017, p.149) leiab, et illegaalsed või falsifitseeritud ravimid on väga ohtlikud tervisele, sageli nad ei sisalda õiget ravimivainet või neid aineid, mis on pakendi peale märgitud. Paljudes illegaalses ravimites ja psühhotroopsetes ainetes ületatakse ravimite doosi, mis nõrgendavad ja kahjustavad inimeste tervist, näiteks Xanax. Kõige levinumateks illegaalsed narkootilisteks aineteks on: kokaiin, herooin, amfetamiin, ecstasy ja LSD. Illegaalsete narkootikumide tõttu oli 2016.aastal 114 inimest surnud ja 2017.aastal 110 inimest, mis on Euroopas üks kõrgemaid näitajaid. (Tervise Arengu Instituut, 2017)

Salakaubanduse oht, mis tugevasti lööb riigieelarvet ja kahjustab inimeste tervist pole globaalses mõttes niivõrd inimohtliku ja katastroofiliste tagantjäredega nagu tuuma-või bioterror. Tänapäeval on tollikontrolli kvaliteet muutunud, kuid on olemas mitmeid viise tuumarelva piiri üle tuua. Esimene ja kõige raskem variant on juba kokkupandud relva riigi sisse tuua ja teine variant on tuumakomponentide eraldi salakaubana territooriumile tuua ja kokku panna. (Gaukler, 2010, pp. 66)

Mis tänapäeval ei ole Eesti piiri tasandil kuidagi võimalik, sest enne tolliterritooriumile sisse sõitmist on vaja läbida kiirgusalarve, mis mõõdavad piiriületajatel või sõiduvahenditel radiatsiooni doosi. Kuzina (2009, lk 9) rõhutab, et ohtlike ja radioaktiivsete ainete kontroll, mis on finantseeritud ainult Eesti riigieelarvest peaks toetust saama ka rahvusvahelistest organisatsioonidest, kuna radioaktiivsete ainete kontrolli vajadus on tänapäeval ülisuur, sest terrorismioht ei ole enam nii kaugel nagu varem. Näiteks terrorirünnakud, mis olid 2015.aastal Brüsselis ja Pariisis.

Salakaubana käsitletakse ka relva, mis on illegaalselt ostetud või kokku pandud. Tsiviilelus keelatud relvad on tulirelv, külmrelv, elektrišokirelvad ja laskemoon. Tulirelvadest on keelatud tulirelv, mis lahtivõetuna võimaldab lasu sooritamist, mis imiteerib mõne muu eseme kuju, millel puudub

valmistaja markeering. Külmadest relvadest on keelatud: kasteet, kasteetnuga, teleskoopnui, teraspiits või muu ese, mis võimaldab kehavigastuse tekitada. (Relvaseadus, 2001) Selleks et relva ja laskemonna Eestisse sisse tuua on vaja taotleda eriluba Politsei-ja Piirivalveametist. Üheks viisiks, kuidas inimesed relva sisse toovad on eraldi deitailidena.

Tänapäeval suured korporatsioonid teevad suur hulk tooteid, mida pidevalt võltsitakse. Salakaupadeks on kaubad, mis on illegaalselt järgi tehtud või kopeeritud, millega rikutakse intellektuaalomandi õigust. Inetellektuaalomandiks peetakse inimese vaimse tegevuse tulemit. (EAS, 2019) Kindlaksmääratud intellektuaalomandi õigusi liigitakse:

- Autoriõigusteks;
- Tööstusomanditeks, mille objektideks on kaubamärgid ja patendid;

Viimastel aastatel kaubamärkide omanikud kannatavad. Võltsitud kaubad pole enam ainult luksuskaupade seas, võltsitakse ka olme kaupu, mis omakorda kujutavad ennast tõelist ohtu. Näiteks telefoni laadijad ja akud, mis plahvatavad. Samuti erinevad mänguasjad, mis on tehtud plastmassist, millel on halb kvaliteet jne. (Carballo, 2019, pp. 23-24)

Patendeerides oma kaubamärki on isikul ainuõigus seda kasutada. Suurematel firmadel nagu Chanel, Dior, Lacoste, Gucci ja Apple on väga raske oma toodete võltsimisega võidelda. Tulemuseks on see, et kaubamärke rohkesti võltsitakse. Mida populaarsem on kaubamärk, seda tõenäolisem, et konkreetne kaubamärk on juba võltsitud. Võltsitud kaupade kvaliteet eristub originaalversioonidest väga palju, mis kahjustab konkreetse brändi mainet. (Salehnia, 2016, pp. 367-369)

Euroopa Liidu intellektuaalomandi Amet (edaspidi EUIPO) tegi aruannet võltsimise ja piraatluse kohta Euroopa Liidus, kust selgus, et Hiina endiselt jääb võltsitud kaupade peamiseks tootjaks ja Hong Kong tegutseb transiitpunktina Hiinas tehtud kaupadele. Hetkel Euroopas kõige rohkem kannatavad järgmised tööstusharud, need on: käekellad, nahktooded, jalatsid, tubakas, parfümeeria ja kosmeetika. Samuti aruandest selgus, et Eesti võltsingu ja seadusliku impordi suhe (jalatsid) on Euroopa Liidus üks madalamaid pärast Maltat ja Luxembourgit. (EUIPO, 2017, pp. 7-67)

Salakauba alla kuuluvad ka ohustatud taimede-ja loomaliikide isendid. Taimede-ja loomaliikide kaitsmiseks oli loodud rahvusvaheline kokkulepe, mille nimeks on CITES (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*). CITES peamiseks eesmärgiks on ohustatud taimede-ja loomadeliikide kaubanduse reguleerimine. Salakaubanduse objektideks on haruldased taimed ja loomad. CITES-il on kokku 3 lisa, kus on üle 30000 liigi. Esimesse lissasse kuuluvad liigid, mis on otseselt või kaudselt ohustatud kauplemise läbi ja viibivad väljasuremisohus. Teise lissasse kuuluvad liigid, mis ei ole väljasuremisohus, kuid kontrollimata kaubitsemine võib

nende eksisteerimist ohustada. Kolmandasse lisasse kuuluvad liigi, mida konventsiooni riik määratles ise. (Keskkonnaministeerium, 2018)

Euroopa Liidus taimede-ja loomaliikide kaitsmist ja kauplemist reguleerib Nõukogu määrus (EÜ) nr 338/97, mis on jõustunud 1996.aastal. Reguleerimisala järgi on lisad jaotatud 4 liigiks: Lisa A on haruldased ja väljasuremisohus liigid. Lisa B liigid, millega suuresti kaubeldakse ja see ohustab liikide eksisteerimist. Lisa C on liigid, mille suhtes liikmesriigid pole esitanud reservatsioone ning Lisa D liigid, mis ei kuulu lisadesse A-C ning mida imporditakse koguses, mis õigustab nende seiret.

Näiteks Szczecińska (2016, p.1) toob välja kuuluva lisasse A lille nimega palu-karukell (*Pulsatilla patens*), mis on üks ohustatuim taimeliik Euroopas. Viimaste 50 aasta jooksul on populatsioon drastiliselt vähenenud, mis oli põhjustatud kliimamuutusega ja aktiivse inimtegevusega, mille tõttu olid hävitatud selle taimeliigi geograafilised piirkonnad.

Kokkuvõtvalt selgus, et salakaup on võltsitud või illegaalselt toodud kaup, samas ka keeldude ja piirangutega kaubad. Euroopa Liidu idapiiril on kohti, kus on suur salakaubanduse oht, tänapäeval suurem osa illegaalsetest toodetest tuleb Venemaalt, Valgevenest ja Ukrainast. Peamisteks illegaalseteks toodeteks on sigarettid ja alkohol, mille põhjuseks on legaalse ja illegaalse toode hinnavahe. Samuti selgus, et Lätist tuuakse alkoholi edasimüümiseks, mis tekitab riigile maksuauku. Suureks ohuks on ebakvaliteetset kaubad, mis võivad olla tervisele ohtlikud ning pole läbinud kvaliteedikontrolli, kuid tarbijaid ei huvita kuidas oli toode valmistatud. Mis puudutab riideesemeid, mänguasju ja pärfümeeriat, siiamani peamiseks võltsitud kaupade tootjaks on Hiina.

1.2 THSCAN-i ja BAXE süsteemi ülevaade

Salakaubanduse levikuga rahvusvahelised organisatsioonid hakkasid mõtlema salakaubanduse efektiivsele tõkestamisele piiridel. Haselsberger (2014, p.505) rõhutab, et riigipiir on oma olemuselt mitte ainult administratiivse ja geopoliitilise tähtsusega piir, vaid sellega määratakse ka majanduslik ja sotsiaalne kord. Kaasaegses maailmas riigipiir peab olema kaitstud uute meetmetega ja selleks on erinevaid rahvusvahelisi projekte ja organisatsioone, mis tegelevad tollikontrolli tugevdamisega. Salakaubaveo tõkestamiseks teeb Maksu-ja Tolliamet koostööd Euroopla Liidu liikmesriikidega.

Tollivaldkond on viimastel aastatel tõhusalt muutunud, salakaubanduse leviku tõkestamiseks on liikmesriikides reguleeritavad tollieeskirjad, mille rikkumine on karistatav. Tollieeskirjade

jälgimiseks on olemas tollikontroll, mis on seaduslikuks kontrollimiseks toodete sisse-või väljatoimetamisel. Pärast 11.septembri rünnakut arenenud riigid hakkasid mõtlema uue põlvkonna kaitsevahenditele, mis võimaldaksid kaitsta piiri tõhusalt ja kvaliteetselt, säilitades aega ja inimressursi. Peaaegu samal ajal Euroopa Liidus kõige ohtlikumateks piirideks, mille läheduses õitses ja jätkab õitsemist salakaubandus on Balti riigid. Pärast Euroopa Liiduga ühinemist 2004.aastal pidid Balti riikide esindajad tõstma aktsiisimäärasid, mille tulemuseks oli suur kaubanduslik oht tubaka- ja alkoholitootjatele. (Golunov, 2017, pp. 897)

Piiride kaitsmiseks peab iga riik olema valmis, sest salakaup ja plahvatusohtlikud ained on riikide jaoks kõige ohtlikumad ning suunatud turvalisuse- ja majanduse hävitamisele. Piirist me algame ja piiriga lõppeme. Euroopa Liit on viimaste 10.aasta jooksul suurendanud tähelepanu idapiiridele ning piiride kaitsmiseks oli käivitatud mitu erinevaid projekte salakaubanduse leviku tõkestamiseks, mida kordineerib Pettustevastane Amet (OLAF), mis omakorda viib ellu erinevaid projekte nagu Hercule III. Hercule III eelarve 2018.aastal oli 15,8 miljonit eurot, mis oli ettenähtud mitmetele projektidele. Nendest 9,9 miljonit läks just tehnilisele arengule, et aidata liikmesriikidel soetada uurimisvahendeid, arvuteid numbrimärkide tuvastamissüsteemide jaoks ja läbivalgustusseadmetele ehk röntgenitele. (Euroopa Komisjon, 2019)

Röntgenid on tänapäeval väga oluline tollikontrolli teostamise komponent, mis jaguneb kaheks liigiks statsionaarseteks ja liikuvaks. Statsionaarsete röntgenitega on võimalik kontrollida paigal olevaid ronge või jalakäija terminalides kohvreid. Liikuvad röntgenid on tavaliselt paigaldatud veoautodele ja läbivalgustavad rohkesti sõiduvahendeid ja konteinereid. Röntgenite ehk läbivalgustusseadmete areng Euroopa Liidus kestab rohkem kui 15 aastat. Nende masinate olemasolu aitab ametnikel üle maailma teostada läbivaatust 2 korda kiiremini, säilitades aega ja inimressursi. Juba 2004. aastast kõik konteinerid, mis saabusid Ameerika Ühendriikidesse ja teistesse riikidesse olid skaneeritud enne avamist. (Rogers, 2017, pp.33)

Zhi-qiang Chen (2014, p.1) leiab, et tänapäeval üheks kõige olulisemaks tollikontrolli vahendiks on saanud röntgenkiirte kujundamise meetod, mida kasutatakse nii statsionaarsetes kui ka liikuvates röntgenites. Samuti nagu meditsiiniliste diagnooside või tööstuslikus kontrollis, võimaldavad uued röntgenid, mis on piiridele paigaldatud erinevate sõiduvahendite sisemuse visualiseerida. Röntgenitehnoloogia tugevus seisneb võimes tagada ja piiritleda esemete kuju ja keemilist teavet üsna suure kiirusega. Arunachalam (2006, p.80) leiab, et röntgenautode kiirgussüsteemid on suhteliselt odavamad kui neutronipõhised ning on mittetungivate raadiolainetega. Kaasaegses Euroopa Liidus kui ka Eestis tänapäeval tollikontrolli olulisemateks kaitsemehhanismideks on röntgenautod.

Röntgenautod on passiivsed eelpostid riigipiiril, mida kasutatakse juhuvalikukontrolli ajal. Läbi Eestimaad kolmandatest riikidest transiidiga tuleb väga palju kaupa, kuid viimasel ajal pärast sanktsioonide kehtestamist Venemaale röntgenautosid kasutatakse ainult seal, kus kaupa rohkem liigub. Wilson (2018, p.10) rõhutab, et tänapäeval just tollitehnika mitte poliitika on tähtsaks teemaks nendele, kelle ülesanneteks on kaitsta riigipiire ning võidelda salakaubaveo sissevooluvusega, mida Eestis teeb aastast 2006 liikuv röntgenauto THSCAN.

2006.aastal oli Maksu-ja Tolliamet kasutusele võtnud THSCAN liikuv röntgen ehk läbivalgustusseade, mis on mõeldud konteinerite, veokite, kaubikute ja sõiduaudode läbivalgustamiseks. Kogu seadmestik on paigaldatud skaneerimisõidukile. Sõiduk on varustatud generaatoriga, mistõttu saab töötada ni võrgutoitel kui ka generaatoriga toodetud toitel. Jaccard (2017, p.323) rõhutab, et hetkel kõik läbivalgustukandmised on inimeste (tolliametnike) poolt tehtavad ja asuvad nende täieliku kontrolli all ning kelle ülesandeks on otsida sõiduvahendites anomaaliaid ja lahknevusi, mis aitavad salakauapa või muid ohtlikke esemeid tuvastada.

Üldiselt on THSCAN mõeldud ainult piiripunktides töötamiseks, kuid seda kasutatakse igal pool, kus on piisavalt suure kõvakattega pind ja võimalus liiklusvoogude suunamiseks, mis võimaldab röntgenautodele teha kvaliteetset pilti. Samuti seadmed leiavad rakendust maanteedel, kontrollioperatsioonide raames sisemaal. Näiteks 2015.aasta USA presidenti Barack Obama viisidi raames, kõik liiklusvahendid, mida lasti presidendi juurde olid liikuva röntgenautoga läbivalgustatud. Hetkel THSCAN on ainulaadne kiires ja efektiivses läbivalgustuses ükskõik mis objektil. (vt Lisa 3)

Konteinerite läbivaatussüsteemiga saab liigelda tavalistel maanteedel, kui see on oluline illegaalse kaubanduse tõkestamiseks. Läbivaatuskohale jõudmise järel on läbivalgustusüsteemid tööks valmis pärast 30 minuti kestvate ettevalmistustoimingute teostamist. (NUCHTECH, 2006, pp. 14) Mobiilne röntgenauto THSCAN on Hiina päritolu tehnoloogiaettevõtte, mis on toodetud NUCTECH-i poolt, mis omakorda tegeleb röntgenautode arendamisega. THSCAN on röntgenpildistamise tehnoloogial põhinev kõrgtehnoloogiline toode, mis ühendab endas elektroonikat, arvutustehnikat, infotötlust, läbivat toimet ja röntgenpildistamise tehnoloogiat kaupade kontrollimiseks konteinereid või sõiduvahendeid avamata.

Seadet iseloomustab suur läbitungimisvõime, kontrollimise kõrge efektiivsus ja suur stabiilsus, millega välditakse paljusid traditsiooniliste meetodite puhul tekkivaid probleeme. Kontrollimisel saadud ideaalilähedased tulemused näitavad, et tegu on täiusliku röntgenpildiseadmega. THSCAN

kiirgusohutus ja doosid vastavad ja ületavad WHO (Maailma Terviseorganisatsiooni) ja IAEA (Rahvusvaheline Aatomienergiaagentuuri) poolt kehtestatud standardeid. Omand (2016, p.86) rõhutab, et oma keerulise ja efektiivse tehnoloogia tõttu röntgeniautod kasutatakse paljudes maailma piiripunktkides. (nt. Hiina, Poola, Läti, Leedu, Venemaa ja Iisrael) Mis näitab röntgenautode olulise rolli salakaubanduse tõkestamisel ja riigipiiride kaitsmisel.

THSCAN koosneb paljudest alamsüsteemidest, kus kõige tähtsamaid alamsüsteeme on 5. (NUCTECH, 2006, p. 1)

Alamsüsteemi struktuur:

Kiirendi allsüsteem:

Toodab teatud energiataseme ja doosikiirusega röntgenkiirgust;

Detektoriallsüsteem:

Muundab konteineri sisu kohta teavet sisaldavad röntgenimpulss-signaalid elektrilisteks signaalideks, seejärel elektrilised signaalid digitaalandmestikus ning saadab selle töö ja läbivaatuse allsüsteemile;

Skaneerimisüksuse allsüsteem:

Hõlmab skaneerimissõidukit ja sellele paigaldatud mehhanilist struktuuri, mille abil skaneerimismenetlus läbi viiakse;

Elektrilise juhtimise allsüsteem:

Juhib skaneerimismenetlusi, varustab kogu süsteemi toitega ja tagab kiirguskaitseblokeeringute toimimise;

Töö ja läbivaatuse allsüsteem:

Juhib süsteemi tööd, analüüsib ja kontrollib konteinerite kujutusi ja haldab süsteemi töö ning kujutiste käitlemisega seonudvat teavet;

Süsteemi töötamisel tekitab kiirendi alamsüsteem suure energiaga röntgenkiirguse, mis muudetakse kollimaatori poolt lahknevaks kiireks. Lahknev kiir on suure läbitungivõimega ning läbib täielikult täidetud konteinerit või sõiduvahendit enne neeldumist detektorite alamsüsteemi kuuluvates detektorites.

Detektorid muudavad röntgenkiirguse elektrooniliseks digitaalsignaaliks. Pärast digitaalsignaali elltöötlust edastatakse see juhtimise ja kontrolli alamsüsteemi, mis koostab signaali põhjal skaneeritud pildi. Juhtimise ja kontrolli alamsüsteem annab ka vahendid ja platvormi skaneeritud

pildi kontrollimiseks, millega edaspidi tegeleb tolliametnik. Vaatamata seadme väikestele mõõtudele, omab selle röntgenkiirgus suurt läbitungimisvõimet. Tulemusena saadakse kõrgekvaliteediline pilt ning võimalus tuvastada konteineris asuvat ebaseaduslikku kaupa. (NUCTECH, 2006, p. 2-3)

Röntgenauto THSCAN- süsteemidel on olemas oma loogiline struktuur (vt. lisa 1), mida iseloomustavad järgmised omadused:

- 1) Süsteemis kasutatakse pliiatsikujuliste detektorite maatriksit, mis on **isekollimeeriv**, kõrge efektiivsuse ja pika elueaga;
- 2) süsteem omab võimasid kujutise töötlusfunktsioone ja kohapealset inimese ja masina vahelist liidest;
- 3) Süsteemil on elektronandmevahetuse füüsiline liides kasutaja andmebaasiga, mis võimaldab süsteemi värskendada ja omavahelist andmesidet;
- 4) Täiuslik kaitseblokeeringute süsteem tagab kõrge kiirgusohutuse, mis ületab **WHO** ja **IAEA** standardeid;
- 5) Süsteemi elektrigeneraator võimaldab süsteemi kasutada kohtades, kus elektrivarustus puudub;
- 6) Kuna kõik seadmed on paigaldatud veoauto šassiile, siis on süsteemi teiseldamine ühest kohast teise äärmiselt mugav. Mobiilne süsteem on paigutatud VOLVO šassiile, mille hoolduskeskusi on kõikjal üle terve maailma;
- 7) Süsteem on kõrge kasutatavusega ning võib tuvastada illegaalseid kaupu konteinersõiduki raamis ning teatavates rehviosades;
- 8) Generaator ja teised madala müraga seadmed tagavad operaatoritele (ametnikule) mugavad töötingimused. (NUCTECH, 2006, pp. 2)

THSCAN-i võimekus on üli suur ning 10 minutiga saab ta läbivalgustada 2 veoautod ning ettevalmistusaeg on vähem kui 30 minutit ja skaneerimiskiirus on 400mm/s. (NUCTECH, 2006, pp.

3). THSCAN on võimeline teostada kuni 6 läbivalgustust tunnis, seda näitab viimaste aastate salakauba sissevoolu vähenemine.

Läbivalgustuse piltidel on näha, kui konstruktsiooni sees on salakaup või muu kahtlane ese. THSCAN on võimeline eristada orgaanilist- ja anorgaanilist ainet, samuti metalli ja raske metalli ning mineraale. Uuetes röntgenautodes kasutatakse R-kõvera meetodit, millega klassifitseeritakse aineid neljaks grupiks: Orgaaniline (süsivesinik), orgaaniline/anorgaaniline (alumiinium), anorgaaniline (raud), rasked ained (plii). (Rogers 2016, pp.42)

Sõltuvalt värvidest saavad tuvastada ametnikud millise ainega on tegu ja kuhu rohkem tähelepanu pöörata, samas saab koolitust läbinud inspektor mängida piltide kvaliteediga pisidetailide tuvastamiseks. (vt joonis 2) Oranž värviga on orgaanilised elemendid ja roheline näitab anorgaanilist elementi, kuid need ei ole veel kõik võimalused otsida salakaupa, viimasel ajal röntgenpiltide detailsema analüüsi jaoks kasutatakse 2D ja 3D. Hättenschwiler (2018, p.305) tõdeb, et 3D pildisüsteemi omadusi (pildi pööramine ja lõikamine) kasutatakse rohkem, sest see tundub kompenseerib madala pildikvaliteedi ning võimaldab vaadata konteineri sisemust erinevatest küljetest, mis annab täpsemat ülevaadet kaubast.

Joonis 2. Röntgenpildi näidis (Automated X-ray image analysis for cargo security: Critical review and future promise, 2016)

Tänapäeva röntgenpiltide analüüsimiseks on tehtud erinevaid programme ehk x-ray simulaatorid, mille peamiseks eesmärgiks on koolitada inimesi, kes tulevikus hakkavad tegelema röntgenpiltide analüüsiga. The Center for Adaptive Security Research and Applications (edaspidi CASRA) on loodud just selle jaoks, et nii maanteedel kui ka lennujaamades operaatorid oleksid võimelised tuvastada salakaupa või muud illegaalset kaupa, kasutades uusi tehnoloogiaid. Korduvad koolitused teadaolevate ja uute keelatud kaupadele annavad operaatoritele (ametnikele) enda tasemet tõsta ning mitmed uuringud on tõestanud, et röntgenpiltide koolituste tähtsus on ülisuur, sest see omakorda õpetab lühiaja jooksul tuvastada keelatud kaupa ja kuidas võiks peidetud salakaup röntgenkiirte kujutises välja näha. (CASRA, 2017)

Röntgenpiltide analüüsi areng on tõusmas ja tulevikus üritatakse integreerida süsteemi, mis hakkab ise illegaalseid tooteid otsima. Visser (2016, p.268) leiab, et automatiseeritud sihtmärkide tuvastamise süsteem (Automated target recognition) saab pärast röntgenautoga tehtud skaneerimist iseseisvalt otsida teatud kaupa nagu sigarettid, narkootikumid ja relvad, mis omakorda säästab aega ametnikele ning teeb läbivalgustust ja tollikontrolli veel efektiivsemaks.

Eestis röntgenautodega töötavad maksu-ja tollametnikud pärast sõiduvahendi skaneerimist analüüsivad ja salvestavad pilte, mille eesmärgiks on tulevikus viia läbi koolitusi nendele, kes sai juurdepääsu röntgenautoga tööd teha. Eestis röntgenauto kasutamiseks on vaja läbida 2 koolitust. Esimene on operaatori koolitus, mis kestab 3 päeva, kus õpetatakse läbivalgustusseadmete kasutamist ja röntgenpiltide analüüsimist. Teine on kiirgusohutus koolitus, mis kestab 1 päev ja nendele, kes on koolitust läbinud antakse välja personaalne dosimeeter, mis mõõdab kiirgusfooni ning kõik, kes töötavad röntgenautodega on kohustatud dosimeetrit kandma, sest ilma selleta röntgenautoga tööd teha on keelatud. Dosimeetrit annab välja kiirguskeskus. (vt lisa 3)

THSCANi poolt tehtud pilte salvestatakse, et tulevikus erinevates automudelitest illegaalset kaupa avastada, kuid ka koolitada tolliametnike. THSCAN-i suurepärase võimekuse tõttu tahetakse tulevikus seda kasutada ka vanglates keelatud esemete kontrollimiseks, mida tuuakse läbi transpordipäasla. Taaramäe (2009, lk 8) toob välja, et kuritegijad otsivad neid autojuhte, kes vanglasse salakauba või ehitusmaterjale tuua saavad, millest võib pärast teha keelatud esemeid või müüa seda millegi teise eest. Selle probleemiga on kunagi kokkupuutunud Murru Vangla.

Viimaste aastate jooksul on THSCAN-ga väga palju salakaupa leitud. Näiteks 2009.aastal esimese kolme kuu jooksul kõikides piiripunktides oli tehtud 3918 läbivalgustust, nendest täindavale kontrollile saadeti 354 veost, kus liikuva röntgeni abil leiti 300 tuhat illegaalset sigaretti ja 1200 liitrit kütust. (Maksu-ja Tolliamet, 2009) Nendel aastatel, millal polnud veel niivõrd arenenud riskianalüüsi põhjal tehtav tollikontroll, mille arengule aitas kaasa esile tõusev tollitehnika, mis omakorda nõudis ka tolliprotsessi ümbermuudatust, et suurema kvaliteediga kaitsta riigipiire. Aastate jooksul tollitehnika areng Eesti piiridel näitas head tulemust salakauba leviku tõkestamises, kuid ainult liikuvast röntgenist tänapäeval ei piisa. Selle jaoks olid loodud andmesüsteemid, mis toetavad riskianalüüsi ja efektiivsema kontrolli teostamist.

2017.aastast THSCAN sai endale integreerunud läbivalgustuse piltide andmekogu, mille lühinimi on BAXE. Selle andmekogusse kantakse järgmised andmed:

- Läbivalgustuse pilt;
- Läbivalgustuse teostamise kuupäev;
- Läbivalgustuse asukoht;
- Kasutatud läbivalgustustehnika andmed (liikuv või statsionaarne röntgen);
- Sõiduvahendi andmed;
- Kauba konteineri number;
- Skaneeritud kauba saatedokumendid;
- Skaneeritud isikutõendav dokument või juhiluba;

- Füüsilise kontrolli tulemused, kui kaupa on suunatud täiendavale tollikontrollile;

BAXE andmed pole avalikud ning juurdepääs on Maksu-ja Tolliametil, Politsei-ja Piirivalveametil, Kaitsepolitseiametil ja Välisluureametil. (Riigiteataja, 2017)

Tegu on Balti riikide koostööraames tehtava ühisprojektiga, mida finantseeris Pettustevastane Amet (OLAF) läbi Hercule III programmi ühtse IT süsteemi loomiseks. BAXE eesmärgiks oli rajada liidus ühtsed läbivalgustuste pildikogud, lisaeesmärkideks oli Venemaa maismaa ja Kaliningradi oblasti vahelise transiidi jälgimine ja kaubavahetuse kiirendamine ning pildikogu loomine tolliametnike väljaõpe tarbeks. (Euroopa komisjon, 2018) Andmekogu oli loodud koostöös Läti ja Leeduga. Eesti projektikulud (omafinantseering + käibemaks) olid 271106,89 eurot, mille lisandus tasuta hooldus 6 aastaks. Tollikontrolli kiirendamiseks mõeldud BAXE süsteem on viimaste aastate suurem finantseering, mis tollisüsteeme puudutab. Tollipunktid saavad infot piltide ja automudelite kohta, kes on kolmandatest riikidest piiri ületanud. Informatsiooni vahetus on mitu korda kiirem, mis võimaldab efektiivsemalt riskianalüüsi teha.

Kui auto on piiri ületades salakaubaga vahele jäänud, siis edasipidi kõik röntgenpildid on BAXE süsteemis, mida omavahel saavad Baltiriigid ühiselt kasutada. Kolme riigi peale on maismaa piir kaitstud 12 röntgenautoga, 6 nendest asub Leedus, 4 Lätis ja 2 Eestis. Igas pealinnas on olemas piltide server (andmebaas) kuhu lähevad kõik tehtud pildid ja teine vajalik informatsioon. (vt. lisa 2)

Enne BAXE süsteemi hõlbustas tollikontrolli automaatne numbrituvastussüsteem ANTS, mis ilmus 2007. aasta novembris. Süsteemi sisse on sisestatud riskikriteeriumid, mille järgi süsteem annab teada vastava veose andmeid piiripunkti saabumisel, mida edaspidi saadetakse läbivalgustusel kui on olemas risk. Tänapäeval mõlemad süsteemid teostavad väga efektiivset koostööd, täiendades teineteise ülesandeid.

Kokkuvõtvalt selgus, et tollitehnika areng ei seisa ühel kohal, Eesti finantseerib projekte, mis efektiivselt mõjutavad tollikontrolli arengut. Samuti selgus, et THSCAN on kõrgtehnoloogiline liikuv röntgen, mis paari minutiga läbivalgustab veoautod ning on võimeline liikuda maanteedel, sest on paigaldatud veokile. THSCAN-i olemasolu suurendas salakauba avastamise protsenti ning on suureks mõjufaktoriks salakaubavedajatele. THSCAN-le juurdepääsu saamiseks peavad ametnikud läbima 2 koolitust ning saada dosimeetrit milleta röntgeniga tööd teha ei tohi. Samuti Maksu-ja Tolliametil on kasutusel numbrituvastussüsteem ANTS, mille abil teostatakse kiiremat riskianalüüsi, mis võimaldab paremini selekteerida sõiduvahendeid ja saata neid röntgenisse.

Röntgenautode efektiivsus ning uue BAXE andmekogu integreerumine piiripunktides kiirendavad tollikontrolli protsesse, vabastades aega tolliametnike jaoks, mida suunatakse protsessidesse, kus tollitehnikat pole vaja.

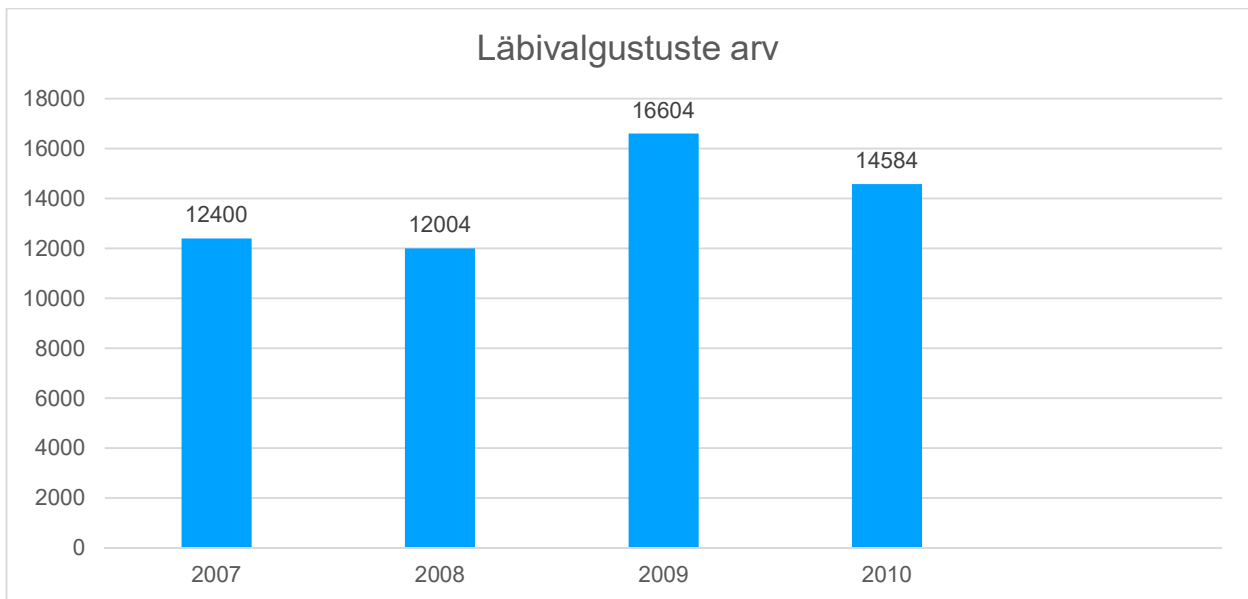
2. THSCAN JA SALAKAUP

2.1. THSCAN ja salakauba seosed

Maksu-ja Tolliameti põhiliseks eesmärgiks on riigi julgeoleku tagamine ja salakaubanduse tõkestamine. Selleks, et salakaubanduse tõkestamise meetmeid oleks võimalik kavandada efektiivselt on vajalik aru saada, mis on salakaubanduse suurenemise turu põhjused. Üheks salakaubanduse turu suurenemise põhjuseks on illegaalsete toodete hind, mis iga aastaga suureneb karmimate meetmete tõttu, kuid mitte nii kiiresti nagu legaalsete toodete hind. Seda tehakse konkurentsi vältimiseks, sest iga aastaga väheneb salakaubanduse sissevooluvus Eestisse, mida näitavad paljud rahvusvahelised statistikaandmed. Maksu-ja Tolliamet on panustanud tollitehnika ja andmekogude arengusse, et võidelda salakaubanduse vastu ning suurendada salakauavedajate teadlikkust sellest, et piirid on kõrgtehnoloogia seadmetega kaitstud.

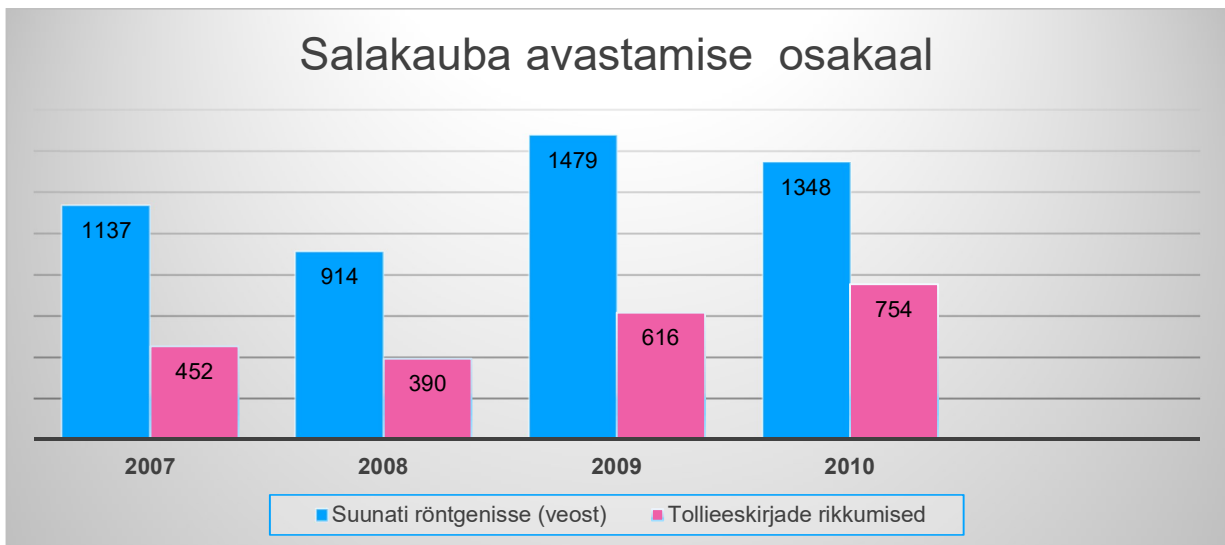
Arusaamaks sellest, kuidas liikuva röntgenauto (THSCAN) abil väheneb salakaubanduse sissevooluvus Eesti territooriumile, analüüsitakse 2007-2010.aastate läbivalgustuste arvu ja nende tulemuslikkust Eesti piiripunktides. Analüüsi käigus autor selgitab, millistel aastatel oli kõige suurem läbivalgustuste arv ning milline oli salakauba avastamise tulemuslikkuse protsent 2007-2010.a. perioodil Eesti piiripunktides.

2007.aasta seisuga oli Eesti piiripunktides teostatud 12400 läbivalgustust THSCAN-ga. (Eesti Maksu- ja Tolliamet, 2008) Joonise 3 põhjal saab järeldada, et Eesti piiripunktides stabiilselt tehakse rohkem kui 10 tuhat läbivalgustust aastas. Hüppeline läbivalgustuste arvu kasv toimus 2009.aastal (vt joonis 3) Selline kasv oli 2008.aasta majanduskriisi tõttu, kui inimestel polnud tööd ning paljud olid sunnitud salakaubandusega tegelema, mis tõstis läbivalgustuste arvu 16 tuhandeni.

Joonis 3. THSCAN läbivalgustuste arv 2007-2010.aastate kaupa (Maksu-ja Tolliamet, 2009; autori koostatud)

2010.aasta läbivalgustuste arvu langus 12,2% võrreldes 2009.aastaga. (vt joonis 3) See võiks olla seotud THSCAN-i töökorras olekuga, sest röntgenautod kasutatakse mitte ainult maantee piiripunktides kui ka sadamates. Läbivalgustuste arvu suurenemine ei tähenda alati salakauba avastamist, see võib olla seotud erinevate faktoritega.

Joonis 4. THSCAN-ga salakauba avastamise osakaal 2007-2010.aastatel (Maksu-ja Tolliamet, 2009; autori koostatud)

Salakauba avastamise osakaal Eesti piiripunktides oli 2007-2010a. perioodil tõusnud. Kui aastal 2007 kokku oli tehtud 12400 läbivalgustust, mida võib näha joonisel 3, nendest täiendavale kontrollile

saadeti 1137 veost ja rikkumist avastati 452 sõiduvahendis, mille avastamise tulemuslikkus oli 39,8%. Juba järgmisel 2008.aastal salakauba avastamise protsent THSCAN-i abil oli tõusnud 42%-ni, mis stabiilselt jäi sama protsendi tasemele ka 2009.aastal. Salakauba avastamise tulemuslikkuse tõus toimus aastal 2010, kui 1348 sõiduvahendist, kes oli röntgenisse saadetud jäi illegaalsete toodetega vahele 754 sõiduvahendit, mis moodustas 56% avastamise tulemuslikkust. (vt joonis 4)

Sellest saab järeldada, et liikuvate röntgenite abil avastatud salakaup vajab kõrgetasemelist riskianalüüsi ja piiriületajate profileerimist. Sügavamale kontrollile sealhulgas röntgenisse saatmine peab olema kallutatud ja põhinema ametniku analüüsil. Joonise 4 põhjal saab väita, et salakauba avastamise tulemuslikkuse vahe 2009 ja 2010.aastatel on 14%, liikuva röntgenauto rakendamise oskused olid tõusnud ning röntgenpiltide analüüs on uuele tasemele kerkinud.

Vaadates, kui palju oli tehtud läbivalgustusi 2007-2010.aastatel, ajal kui neid veel avalikult fikseeriti Maksu-ja Tolliameti leheküljel, saame parema üldpildi sellest, et salakaubanduse tõkestamist kahekordistub just liikuv röntgenauto. Esimestel aastatel kui liikuv röntgenauto tuli Maksu-ja Tolliameti kasutusele salakauba avastamise tulemuslikkus suurenes, mida näitab salakaubanduse vähenemine ja leitud salakauba suured kogused.

Kõige populaarsemaks toodeks, mida illegaalselt kolmadatest riikidest tuuakse on tubakatoodet, mis on tervisele suureks ohuks. 2006.aastal kui liikuvat röntgenautot kasutusele võeti, leiti selle abil juba esimesel nädalal 154 tuhat salasigaretti. (Postimees, 2006) Maksu-ja Tolliamet pole teinud veel tol ajal üldist statistikat, kus oleks näidatud kui palju oli liikuva röntgeni abil salakaupa leitud. Kuid 2007.aastal liikuva röntgeniauto abil oli Eesti piiripunktides leitud 238 tuhat sigaretti. (vt tabel 1)

Tabel 1. 2007-2010a. perioodil liikuva röntgenauto (THSCAN) abil avastatud illegaalsete kaupade kogused (Maksu-ja Tolliamet, 2009; autori koostatud)

Aasta	2007	2008	2009	2010
Sigarettid tk	238 000	448 000	1 900 000	2 790 000
Alkohol (liitrites)	272	210	100	Pole infot
Kütus (liitrites)	Pole infot	10 100	Pole infot	Pole infot

Tabelis 1 on esitatud avastused, mis olid teostatud liikuva röntgenautoga esimestel aastatel. 2007-2010a. perioodil oli liikuva röntgenautoga (THSCAN) leitud 5376000 salasigaretti, 582 liitrit salaalkoholi ja 10100 liitrit kütust (oli rohkem, kuid avalikud andmed puuduvad). Liikuva röntgenauto (THSCAN) avastamised iga-aastaselt suurenevad, salasigarettide avastamine suurenes

2007-2010.aasta jooksul 8,5%. 2008 ja 2009.aastate salasisigaretide avastuste vahe oli seotud sigarettide toomise piirangutega, mis jõustus 2009.aastal, ühe plokki (200 sigaretti) asemele tuli 2 pakki (40 sigaretti), võrreldes 2008 ja 2009.aastat on liikuva röntgeniga avastatud salasisigaretide kogus suurenenud 23,6%-ni, mis on konkreetne näidis sellest, kui efektiivsed läbivalgustusseadmed tänapäeval Eesti piiripunktides on. Analüüsidest avastatud koguseid võib järeldada, et juba esimesest aastast tõusis liikuv röntgenauto tollikontrolli esikohale. Seadme abil on tuvastatud illegaalset toodet suurtes kogustes, mida inimene füüsilise kontrolli ajal ei tuvasta või kaotab sellele liiga palju aega, kauba maha ja peale laadimise tõttu. Tollikontrolli meetmete (sh tollitehnika) efektiivne ekspluateerimine, mille eesmärgiks on säästa ressursse aitab tolliametnikul pühenduda olulisematele tolliprotsesidele. (Linno, 2013)

Kuid 2007-2010a. perioodil salatubaka-ja alkoholitoodete turg on suurenenud, vaatamata sellele, et piiripunkte hakkas kaitsma liikuv röntgenauto. 2007.aastal illegaalse alkoholi turg moodustas 1,5 miljonit liitrit, mis moodustas 6,5 miljonit eurot ja salsigaretide turg samal aastal oli 610 miljonit sigaretti (tk), mis moodustas 20 miljonit eurot. (vt tabel 2)

Tabel 2. Illegaalsete tubaka-ja alkoholitoodete kogused ja arvestuslik maksutulude kaotus (Eesti konjunkturiinstituut, 2016, 2017; autori koostatud)

Aasta	2007	2008	2009	2010
Salasisigaretide turg mln €	20	26	36	40
Salasisigaretide kogused mln tk	610	690	690	660
Laekumata tubakaaktsiis ja käibemaks mln €	25	42	52	57
Salaalkoholi kogused mln (liitrites)	1,5	1,7	2	2,3
Salaalkoholi kogused mln €	6,5	11,1	11,9	14

Tabeli 2 jätk

Laekumata alkoholiaktsiis ja käibemaks mln €	6,1	9,2	13	16,1

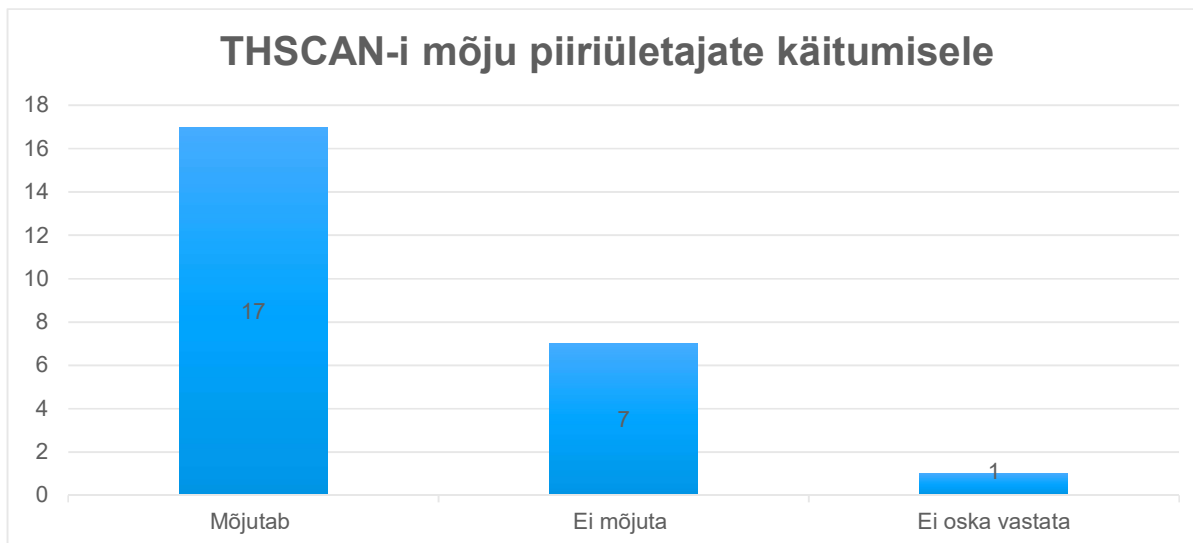
Tabelis 2 on toodud välja 2007-2010.a perioodi kõige levinumate illegaalsete toodete kogused ja tekitatud maksukaotus riigile. Selgus, et pärast liikuva röntgenauto soetamist 2006.aastal on nii salasigarettide kui ka salaalkoholi turg suurenenud. Nelja aasta jooksul on salasigarettide turg kahekordistunud ning seetõttu jäi nende aastate jooksul riigile laekumata 176 miljonit eurot tubakaaktsiisi koos käibemaksuga. Aktsiis ei asenda käibemaksu, vaid täiendab seda (Svinitskaja 2011) Illegaalsete alkoholitoodetega oli peaaegu sama, salaalkoholi osakaal siseturumahust 2007.aastal moodustas 8-12% kolme aasta jooksul salaalkoholi osakaal kerkis seniolematuks 23-27%-ks, mis on samuti sellel perioodil kahekordistunud. Laekumata alkoholiaktsiisi ja käibemaksu oli kokku 44,4 miljonit eurot. Illegaalselt toodud tubaka-ja alkoholitooded 2007-2010.aastatel olid kahjustanud riigieelarvet ning kahjum moodustas kokku 220,4 miljonit eurot. (vt tabel 2) Lisaks oli tõstetud ka tubaka-ja alkoholi aktsiisimäärad 2009.aastal, mis ei takistanud legaalsel tarbimist, kuid tõstis illegaalset.

Sellest saab järeldada, et liikuva röntgenauto esimestel aastatel oli salakaubanduse sissevooluvus suurenenud. Töökorralduse aspektist oli see seotud ebakvaliteetse riskianalüüsiga, tol ajal saadeti kahtlustatavat sõiduvahendit röntgenisse intuiitiivselt mitte riskianalüüsi alusel. (vt lisa 4) Samuti illegaalsete toodete sissevooluvus oli seotud ka töötuse määraga pärast majanduskriisi. Näiteks Ida-Virumaal oli 2008.aastal töötuse määr 10% kui kogu Eesti töötuse määr oli 5,5%, siis 2010.aastaks, millal oli salakaubanduse tõus, moodustas töötuse määr Ida-Virumaal 25,6%. (Toomsoo, 2016)

Teada saamaks, kas liikuvad röntgenautod mõjutavad piiriületajate käitumist, viis autor küsitluse läbi Narva piiriületajate seas, küsitlus toimus perioodil 01.04 kuni 05.04.2019 küsitlusele oli võimalik vastata suuliselt.(vt lisa 6) Küsitlus koosnes viiest küsimusest, millele vastamine oli anonüümne. Vastuste andmisest keeldus 75 piiriületajat. Kokku vastas 25 piiriületajat (sh 14 meest ja 11 naist). Olulisemad tulemused esitatakse joonistena.

Küsimus, kus ostate tubaka-ja alkoholitooted, 13 (52%) piiriületajast ostavad Venemaal ja 6 (24%) eelistavad Eestis ostetud alkoholi-ja tubakatooteid ning 14 (56%) piiriületajaid ostavad nii Venemaal kui Eestis, ei osta tervist kahjustatavat toodet 2 piiriületajat (8%). Küsimusele, kas liikuv röntgenauto mõjutab teie käitumist 68% oli vastanud, et piiril asuv liikuv röntgenauto (THSCAN)

mõjutab nende käitumist piiripunktil, 28% vastanutest on juba liikuva röntgenautoga harjunud ning see ei mõjuta nende käitumist ja 4% ehk 1 inimene ei osanud vastata. (vt joonis 5 ja lisa 6)

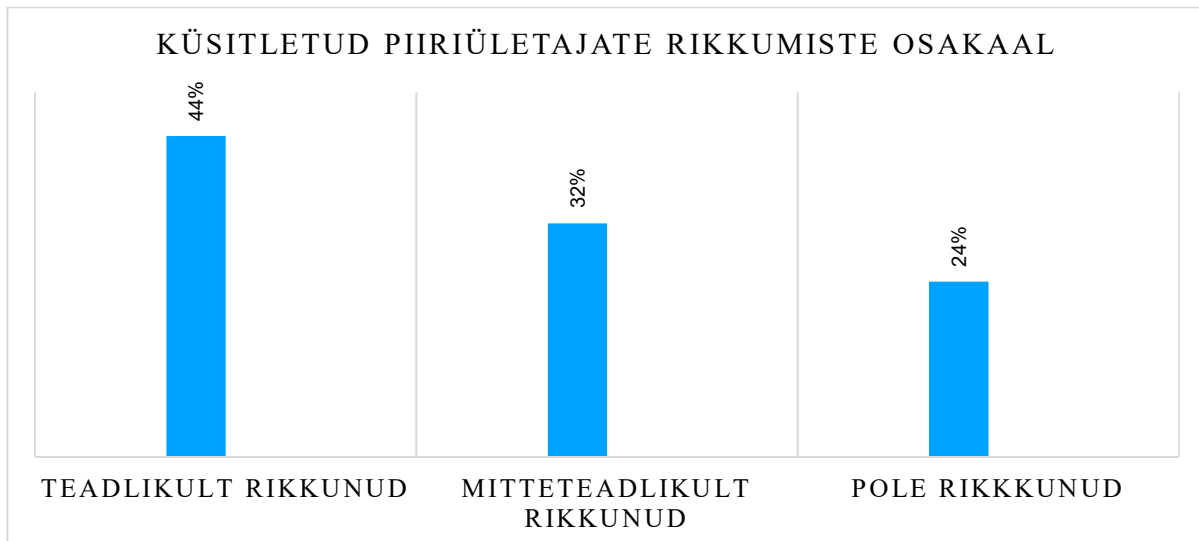

Joonis 5. THSCAN-i mõju küsitletud Narva piiriületajate käitumisele (Autori koostatud; lisa 6)

Seega võib järeldada, et siamaani piiriületajad eelistavad rohkesti vene maksumärkidega tooteid, sest Eesti ja vene toodetel on märkimisväärne hinnaerinevus, mida inimesed kasutavadki. Samuti positiivseks on see, et liikuva röntgeniauto olemasolu piiripunktil mõjutab piiriületajate käitumist ja enne piirile minekut nad mõtlevad selle peale, kas neil kogemata keelatud toodet kaasas pole. Lisaks oli Narva piiriületajatele esitatud küsimus, kas olete kunagi tollieeskirju rikkunud (teadlikult või mitte).

Kuigi liikuvate röntgeniautode olemasolu paneb inimese mõtlema või isegi hirmutab, 18 (72%) vastanute arvates on viimaste 10 aasta jooksul salakaubavedu Eesti territooriumile suurenenud ja ainult 5 piiriületajat (20%) vastasid, et salakauba sissevooluvus on vähenenud ja nendest 2 (8%) ei osanud vastata. Paljud vastanutest märkasid, et illegaalsete sigarettide ostmine ja tarbimine on viimaste aastatega kasvanud. Noorte seas on rohkem suitsetajaid kui varem. (vt lisa 6)

Saab järeldada, et Ida-Virumaal, kus salakaubanduse protsent on kõige suurem rikutakse tollieeskirju teadlikult, põhjuseks on hinnaerinevus. Samuti küsitluse läbiviimisel selgus, et viimasel ajal on salakaubanduse sissevooluvus suurenenud, kuid Maksu-ja Tolliameti küsitletud ametnikud pole sellega nõus. Ida-Virumaal asuv piiripunkt on väga oluline, sest asub Euroopa ja Venemaa vahel. Ida-Virumaal asuvast liikuvast röntgenautost ja selle tulemuslikkusest räägitakse põhjalikumalt viimases peatükis.

Joonis 6. Tollieeskirjade rikkumine küsitletud piiriületajate seas (Autori koostatud; lisa 4)

Teadlikult rikkus tollieeskirju 11 inimest (44%), kusjuures tegid seda vähemalt 1-2 korda viimaste aastate jooksul, mis näitab nende piiriületajate suhtumist karistusmeetmetele, suurem osa pärast trahvi saamist maksavad seda kinni osadena. Mitteteadlikult oli rikkunud 8 inimest (32%), nendest pooled ei teadnud uute tollieeskirjade kehtestamisest ja jäid vahele. Näiteks kui ühe plokki asemele tuli 2 pakki lubatud kogust ja kunagi pole rikkunud ainult 6 (24%). (vt joonis 6 ja lisa 6)

Kokkuvõtvalt selgus, et 2007-2010a. perioodil, kui hakati aktiivselt kasutama liikuvat röntgenautot oli salakaubandusel hüppeline kasv peaaegu kaks korda, mis kahjustas riigieelarvet, ainult salaalkohol-ja sigarettid tõid Eestile 220 miljonit kahjumit nelja aasta jooksul. Samadel aastatel röntgenautoga läbivalgustuste arv suurenes, tehti vähemalt 12 tuhat läbivalgustust igal-aastal. Seoses riskianalüüsi ja ametnike avktiivsema THSCAN-i kasutamisega kasvas salakauba avastamine 16,2%. Ilma riskianalüüsita röntgenisse saadetud sõiduvahend võib alandada salakauba avastamise tulemuslikkust, seega peab olema tihe koostöö ametnike vahel. Liikuva röntgenauto olemasolu mõjutab piiriületajate käitumist, kuid tollitehnika eksisteerimisega paljud piiriületajad harjuvad kiiresti ära, kuid alati mõtlevad mida nad toovad Eesti territooriumile, mis omakorda passiivselt mõjutab neid, kelle eesmärgiks on illegaalselt midagi tuua. Salakaubanduse kasv ning liikuva röntgenautoga (THSCAN) leitud suured salakauba kogused on omavahel seotud, näiteks illegaalset kaupa väikestes partiides toomine läbi jalakäijate terminali. Salakaubanduse levik 2007-2010.aastatel oli liikaval röntgenil töötavatele ametnikele väljakutseks..

2.2 THSCAN-i tulemuslikkus Eesti piiripunktides (Narva piiripunkti näitel)

Lõputöö keskseks teemaks on liikuva röntgenauto (THSCAN) abil tehtud salakauba avastused aastatel 2007-2018. Eelmises peatükis oli läbivalgustuste arvu analüüsitud aastatel 2007-2010. Käesoleavas peatükis analüüsitakse THSCAN poolt tehtu läbivalgustuste arvu ja nende tulemuslikkust Narva piiripunkti näitel aastatel 2011-2018.

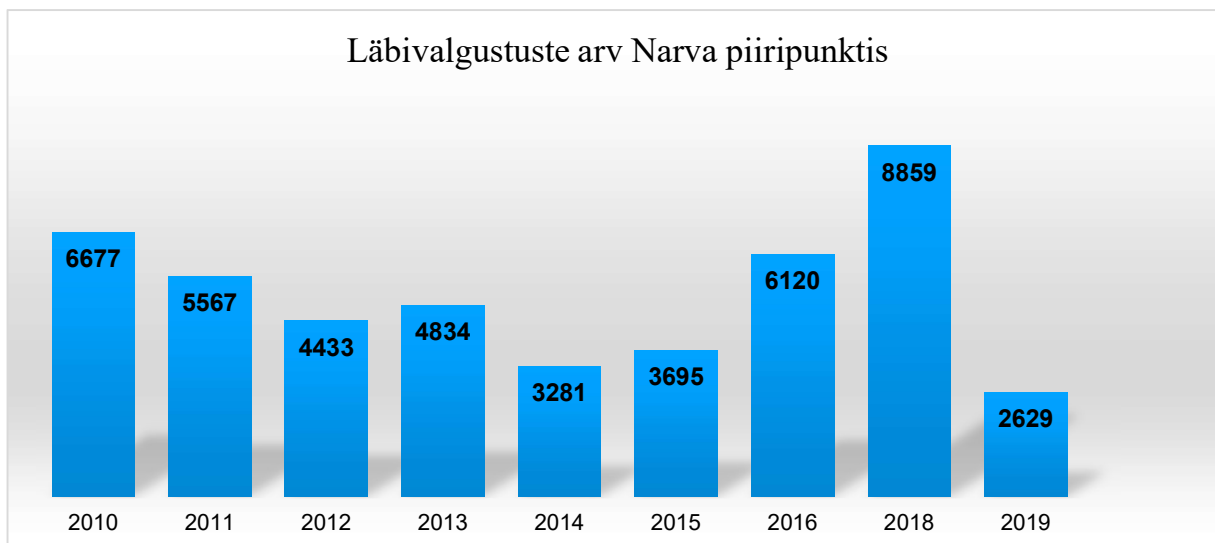
Andmeid kogutakse Maksu-ja tolliameti ja Eesti konjunktuuriinstituudi veebilehekülgedelt, lisaks sellele tehakse intervjuud Ida tollipunkti juhtivinspektoriga, vahetusevanemaga ja vanemispektoriga. Viiakse läbi küsimustikku Narva tolliametnikele, et välja selgitada liikuva röntgenauto mõjutegureid salakaubandusele ja piiriületajate käitumisele. Võrreldakse 2010-2018 ajavahemikul tollikontrolli muutust, kuidas nendel aastatel kaasati röntgenautod ja teist tollitehnikat sealhulgas andmesüsteemi (BAXE).

Maksu-ja Tolliamet aastatel 2017-2020 pöörab suure tähelepanu tollikontrollile ning tollitehnika arengule. Eelkõige see tähendab maksukuritegevuse ja aktsiiskaupade ebaseadusliku sisseveo operatiivset tõkestamist, kuid ka salakauba edasimüüjate tegevuse takistamist. Tänapäeval kõige suurema ohtu nii riigile kui ka eraldi võetud isikule tekitab salakaubandus. Efektiivse tollikontrolli läbiviimisel peamine eesmärk on sisejulgeolek, mis on suunatud riigi ja rahva turvalisusele. (Linno, 2013) Suuremat rolli tänapäevases tollikontrollis mängib just liikuv röntgen (THSCAN), mis on võimeline kaitsta nii piire kui ka tippkohtumisel julgeolekut tagada.

Töö autor on arvamusel, et alapeatükis 2.1 analüüsitud THSCAN-i olemasolu on Narva piiriületajate käitumist mõjutanud, seetõttu peab autor vajalikuks teada saamaks liikuva röntgenauto tulemuslikkusest Narva piiripunktil, kuna Narva piiripunkt on koht, kus toimuvad kõige suuremad salakauba avastused liikuva röntgeni abil.

Kui 2010.aastal kõikides Eesti piiripunktides kokku oli tehtud 12400 läbivalgustus, siis Narva piiripunktis moodustas läbivalgustuste arv 6677, mis on 53,8% kõikidest läbivalgustustest. Kõige madalam läbivalgustuste arv oli fikseeritud 2014.aastal, millal oli tehtud ainult 3281 läbivalgustust. (vt joonis 1.6) Intervjuus selgus, et läbivalgustuste arv sõltus seade töökorras olekust. Samuti, kas röntgenauto on viibinud rohkem piiripunktis või sõitis rohkem väljapoole. Aastatel 2007-2016 sõitis liikuv röntgen väljapoole päris tihti, kui seade tuli kasutusele saadeti seda sageli Luhamaa ja Koidula piiripunktidesse ning Tallinna erinevatesse sadamatesse. Lisaks liikuv röntgenauto tavapärastel osales tippkohtumistel, NATO tippkohtumistel (Obama visiit) ning Euroopa Liidu eesistumisega

seotud üritustel. Rohkem kasutati just Narva liikuvat röntgenautot, sest see oli paremas töökorras kui Luhamaa oma. (Treinbuk, 2019)

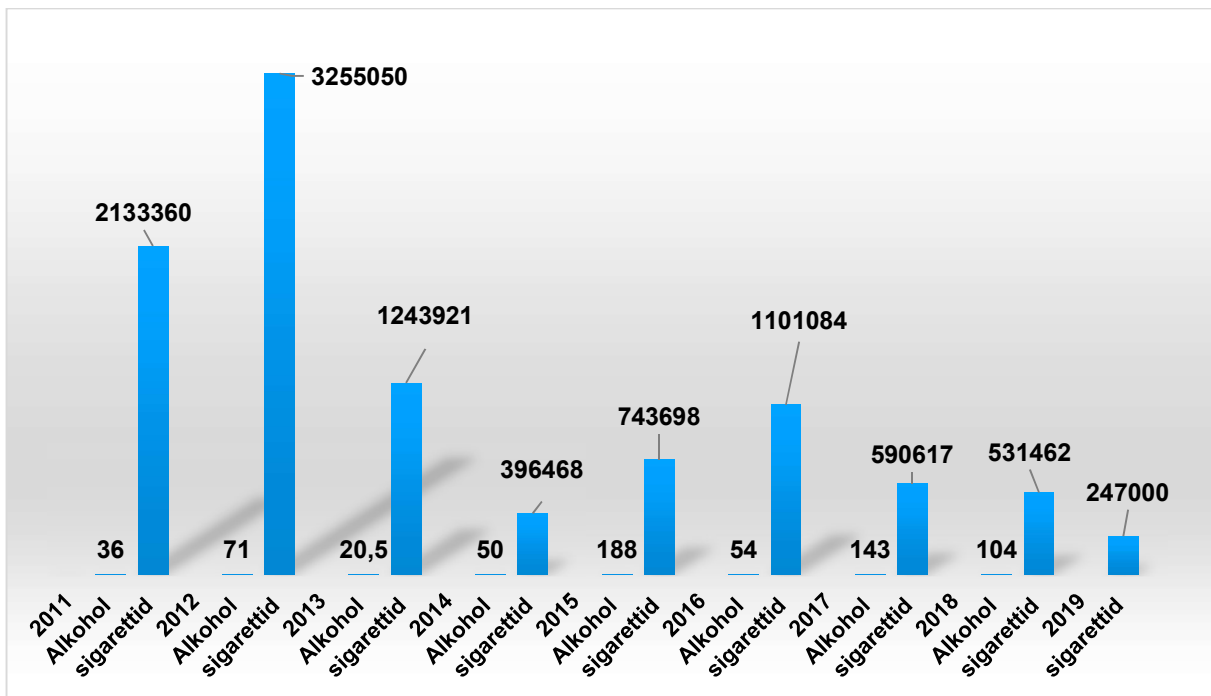
Joonis 7. Liikuva röntgenautoga tehtud läbivalgustuste arv Narva piiripunktis 2011-2018.aastatel (Autori koostatud; lisa 3)

Joonisel 7 on näha, et puudub läbivalgustuste arv 2017.aasta kohta, see oli seotud liikuva röntgenauto väljavahetamisega Narva piiripunktis, aruandlus oli puudulik. Kuid juba 2018.aastal läbivalgustuste arv suurenes võrreldes eelmiste aastatega ja moodustas 8859 läbivalgustust, mis on 20-24 läbivalgustust päevas või umbes 2214 läbivalgustust kvartalis. Aastal 2019 I kvartali jooksul oli tehtud 2629 läbivalgustust, mis juba ületab eelmise aasta I kvartali läbivalgustuste arvu. Intervjuus selgus, et aastal 2010 oli läbivalgustuste arv vahetuse jooksul umbes 10-12 korda. (Pent, 2019)

Iga-aastaselt tõstetakse läbivalgustuste arvu, mida on vaja teha vahetuse jooksul, see on seotud tollikontrolli kiirendamisega tollitehnika abil sealhulgas liikuva röntgenautoga. (Maksu-ja Tolliamet, 2017)

Intervjuus selgus, et tänapäeval liikuv röntgenauto on väga efektiivne Narva piiripunktis, näiteks 16.03-23.03.2019 ajavahemikul oli sõiduautodest avastatud liikuva röntgenauto abil 76 080 sigaretti, kokku 2019 I kvartali jooksul oli THSCAN-ga avastatud 247000 salasigaretti. (Treinbuk, 2019)

2011.aastal liikuva röntgenauto abil oli tuvastatud 2 miljonit salasigaretti ja 36 liitri salaalkoholi. Kõige suurem salasigaretide kogus oli avastatud 2012.aastal 3 miljonit 250 tuhat tükki (162 500 pakki), sellel aastal illegaalsete sigarettide hind oli 1,45 eurot, mis moodustaks peaaegu 236 tuhat eurot kahjumit riigieelarvele. (vt joonis 8)

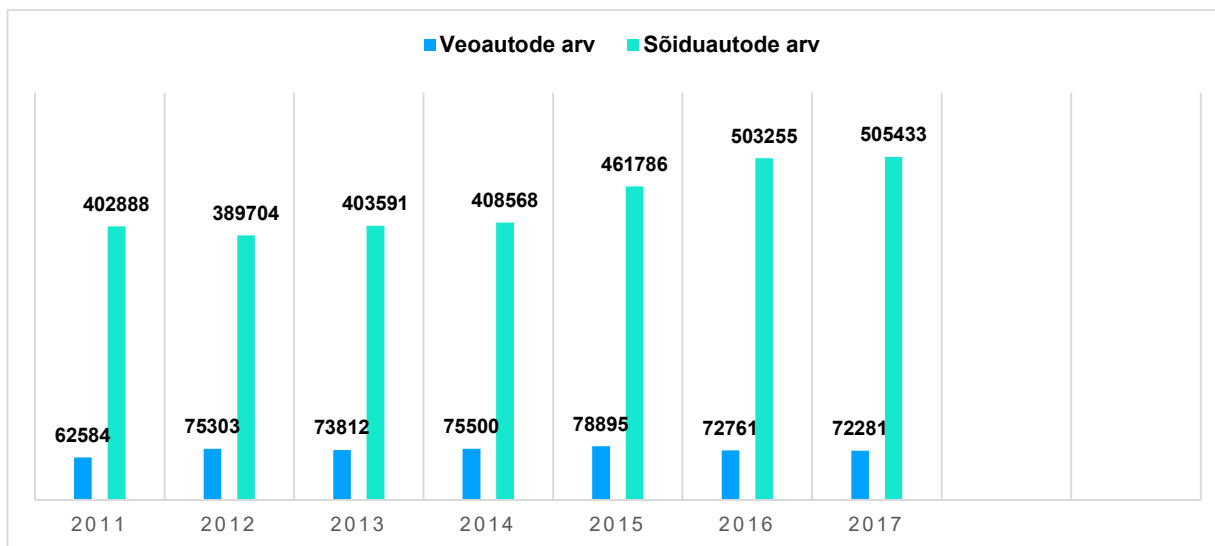

Joonis 8. Liikuva röntgenauto abil avastatud salasigaretide (tk) ja alkoholi (liiter) kogused 2011-2018.aastatel Narva piiripunktis (autori koostatud; lisa 3)

Joonisel 8 on näha, et aastatel 2011-2013 on kõige suuremad kogused, mis olid röntgenauto abil avastatud, kõik ületasid 1 miljoni. 2014.aastal salasigaretide kogus langes, kuid tõusis avastatud salalkoholi kogus, salasigaretide avastatud väiksemad kogused võrreldes eelmiste aastatega võivad olla seotud kõige madalama läbivalgustuste arvuga. (vt joonis 7) Aga juba 2015.aastal salaalkoholi avastatud kogus oli 3 korda suurem kui eelmisel aastal, see oli seotud drastilise alkoholiaktsiisi tõusuga, kuid ka salasigaretide avastatud kogus tõusis jälle miljonile ligi, kuigi tol aastal läbivalgustuste arv oli madalam kui 4 tuhat. Intervjuus selgus, et on võimalik ilma liikuva röntgenautodeta hakkama, kuid see nõuaks oluliselt rohkem ressursi nii ametnike arvu osas, kui ka kontrollile kuluva aja osas. (Treinbuk, 2019)

2016-2019a. perioodil kõige suurem salakauba avastus oli 2016.aastal rohkem kui 1 miljon salasigaretti ja ainult 54 liitri salaalkoholi, mis tõestab sigarettide populaarsust kaubavedajate seas. 2017.aastal oli THSCAN-i välja vahetamine, mille tõttu puuduvad täpsed andmed kui palju oli läbivalgustust tehtud, kuid on teada, et sellel aastal oli leitud 143 liitrit salaalkoholi ja 590 tuhat salasigaretti. Tähelepanuväärne oli 2018.aastal tehtud 8859 läbivalgustust (THSCAN oli 136 rikkumist tuvastanud), kuid salasigaretide ja salaalkoholi avastamised võrreldes eelmiste aastatega langesid (vt joonis 7 ja 8)

Intervjuus selgus, et salakaubanduse levik on languses suuremas osas uuendatud riskianalüüsi ja tollitehnika arengu tõttu. (Tsernilovski, 2019)

Joonis 9. Narva piiripunkti sõidu- ja veoautode piiriületused 2011-2017.aastatel (Autori koostatud; lisa 3)

Liikuva röntgenauto tulemuslikkus sõltub otseselt efektiivsest ja põhjalikumast riskianalüüsist, mida teostab tolliametnik, sest füüsiliselt pole võimalik kontrollida kõike sõiduvahendeid, mis ületavad piiri. Tähelepanuväärseteks aastateks oli 2015 ja 2016.aastad. Aastal 2015 ületas piiri kõige rohkem veoautod analüüsitava perioodi vältel 78895 veost ja sellel aastal oli tehtud ainult 3695 läbivalgustust, mis moodustab 4,7% ülimalt väike protsent, kuid avastatud oli 744 tuhat salasigaretti. (vt joonis 7, 8 ja 9)

Järgmisel 2016.aastal pärast sanktsioonide kehtestamist ületas piiri 72761 veost ja samal aastal oli Narva piiripunktil tehtud 6120 läbivalgustust, mis moodustab 8,41% ehk 66641 veost jäi läbivalgustamata (arvesse pole võetud sõiduautod) ning sellel aastal oli liikuva röntgenautoga leitud üle 1,1 miljoni salasigaretti, mis omakorda tõestab, et enne röntgenisse suunamist on ülioluline teostada riskianalüüsi ja profileerimist, millele aitab kaasa numbrituvastussüsteem (ANTS), mille kaudu ametnik paari minutiga saab teada olulise info sõiduvahendi kohta ja otsustab, kas suunata röntgenisse või mitte.

Saab järeldada, et suurem läbivalgustuste arv ei tähenda suuremate koguste avastamist, kuid läbivalgustuste kõrgsagedus kaudselt mõjutab salakaubavedajaid, sest kui üks jääb vahele, siis kohe edestab informatsiooni teistele, kes lihtsalt ei julge salakaupa sisse tuua. Samuti selgus, et analüüsitava perioodil on liikuva röntgenauto (THSCAN) tulemuslikkus kasvanud Narva

piiripunktis, mida näitab 2011-2019 ajavahemik, kus tunduvalt tõsteti läbivalgustuste arvu, mis omakorda näitab positiivset tendentsi salakauba tõkestamises, lisaks väga oluliseks on põhjalik riskianalüüs, mis on ametniku poolt tehtud ning märgatavalt tõstab avastamise tulemuslikkust. Selgus, et läbivalgustuste arv on seotud töökorras olekuga ning erinevate üritustega, kuhu röntgenautot saadetakse.

Saab väita, et Narva piiripunktis olulisemaks tollitehnikaks on THSCAN, mis on võimeline ühe tunni jooksul läbivalgustada 6 sõiduvahendit. Intervjuus selgus, et salakaubanduse tõkestamises suuremat rolli mängib just tollitehnika, milleta ei kujuta ette enda tööd tolliametnik, kuid ilma tolliametniku ei ole ka tollitehnikast väga palju kasu (Pent, 2019)

Tänapäeval Narva piiripunktis on sõidu-ja bussiterminal liikuva röntgenautoga kaitstud. Kõige läbilastsavaks kohaks jääb jalakäijate terminal, kus asub statsionaarne röntgen, mida kasutatakse harva, sest pole füüsiliselt aega iga reisija kotti läbi otsida. Tollikontrolli tulemuslikkuse suurendamiseks vajab Narva piiripunkt seadmeid, mis hõlbustaksid läbivaatust ja kiirendaksid piiriületamist, seetõttu viis autor küsitluse läbi Narva piiripunktis, küsitlus toimus perioodil 20-25.04.2019 ning küsitlusele oli võimalik vastata Google Forms keskkonnas. (vt lisa 8)

Küsitlus koosnes kaheksast küsimusest, mille vastamine oli anonüümne. Kokku vastas 5 tolliametnikku. (sh 3 meest ja 2 naist) Olulisemad tulemused esitatakse lisana, et saada paremat ülevaadet.(vt lisa 9)

Vastanute hulgas 2 (40%) kasutab tollitehnikat pidevalt ja 3 (60%) kasutab tollitehnikat paar korda vahetuse jooksul, kõik 5 (100%) ametnikku arvavad, et kõige kasutatavam tollitehnika Narva piiripunktis on liikuv röntgenauto, seda kasutab (100%) vastanutest ehk kõik, teiseks on statsionaarne röntgen (60%), seda kasutab 3 vastanutest ja kolmandaks on booster, mida kasutab 2 (40%).

See, et tollitehnika on lihtsustanud tollikontrolli arvab 3 vastanutest (60%), 1 (20%) vastanutest arvab, et tollitehnika olemasolu lihtsustab tollikontrolli ainult 30% ja vee 1 (20%) arvab, et maksimaalselt tollitehnika on tollikontrolli lihtsustanud poole võrra. Võrreldes Narva piiriületajate arvamusega, ainult 3(60%) ametnikutest arvavad, et liikuv röntgen mõjutab piiriületajate käitumist. Vaadates, kui palju salakauba avastatakse viimasel aastal on 4 (80%) küsitlutest nõus sellega, et salakaubanduse sissevooluvus Eesti territooriumile on viimastel aastatel vähenenud. (vt tabel 3)

Tabel 3. Salakauba sissevooluvus Eesti territooriumile 2016-2019 (Autori koostatud; lisa 9)

Salakauba sissevooluvus 2016-2019	Vähenenud	Suurenenud
Ametnik 1	Jah	
Ametnik 2	Jah	
Ametnik 3	Jah	
Ametnik 4		Jah
Ametnik 5	Jah	

Seega saab järeldada, et tolliametnikud aktiivselt kasutavad nii liikuva röntgeniautod kui ka tollitehnikat üldse. Samuti selgus, et Narva tolliametnike arvates on salakauba sissevooluvus vähenenud viimaste aastate jooksul, mis omakorda on teostatud tollitehnika abil ning lihtsustanud ametnike tööd.

Tollitehnika on aastate jooksul lihtsustanud ja digitaliseerinud tolliametnike tööd. 13 aastat tagasi Maksu-ja Tolliamet võttis kasutusele liikuvat röntgenautot, mis oli ja siiaamaani jääb kõige suuremaks investeringuks, mille abil salakauba sissevooluvust langetakse. Narva piiripunkt on viimaste 10 aasta jooksul kõvasti muutunud, sellega kaasnesid töökorralduse, tollitehnika ja andmesüsteemide arengud.

Arusaamaks sellest, kuidas on 2010-2018.aastatel tollikontroll muutunud ning kuidas nendel aastatel kaasati tollitehnikat ja andmesüsteeme, viis autor kolm intervjuud läbi Narva piiripunktis, intervjuud toimusid 02.05.2019 ning intervjuule vastati suuliselt, millele järgnes saadud andmete konspekterimine. (vt lisa 3, 4 ja 5)

Esimene intervjuu koosnes kahekümne ühest küsimusest, millele vastas Narva piiripunkti juhtivinspektor Virgo Treinbuk. Teine intervjuu koosnes neljast küsimusest, millele vastas Narva piiripunkti vahetusevanem Konstantin Tsernilovski. Kolmas intervjuu koosnes üheksast küsimusest ning nendele vastas Narva piiripunkti vaneminspektor Allan Pent. Olulised vastused koondatakse ja esitatakse tekstina.

Võrreldes 2010-2018 ajavahemiku esimene ja kõige olulisem muudatus oli selles, et Narva piiripunkti ehitati ümber 2014-2015.aastal, millega kaasnes töökorralduse muudatus. Peaaegu 10 aastat tagasi liikluskorraldust piiril reguleerisid tõkkepuud või ametnikud ise, tänapäeval reguleerivad seda

valgusfoorid. Ümberehitamise tõttu tekkinud probleemid on suuremas osas seotud sõiduterminaliga, sest sõiduterminali rajad on pikemaks tehtud, ametnikke on vähem võrreldes 2010.aastaga ja rajad olid lühemad, mis võimaldas inspektoritel tõhusamat füüsilise läbivaatuse teostada. Hetkel kui on ainult kaks ametnikku 6 raja peale, kuhu tulevad ka bussid, mida on vaja kontrollida, siis läbivaatuse ja riskianalüüsi tulemuslikkus langeb, sest ametnik jookseb sinna ja tagasi, langetades oma efektiivsust. (Pent, 2019)

Tollikontrolli efektiivseks teostamiseks oli vaja edastada informatsiooni teistele ametnikele, mille tõttu kaotati aega. Raadiojaamad võeti kasutusele aastal 2014 ning nende abil informatsiooni edastamine oli mitu korda suurenenud, mis omakorda raudselt säästas aega ja tõstis tollikontrolli efektiivsust. (vt lisa 3)

Tollikontrolli tase on 10 aasta jooksul mitu korda paremaks läinud. Esiteks aastast 2011 saadeti liikuva röntgenautot tollipunkti alluvusse, millele järgnes suurenev tollikontrolli arv. Varem oli kaks erinevat struktuuri liikuva kontrolli talitus ja tollikorralduse osakond. Suur muutus oli ka selles, et röntgenirühm hakkas alluma vahetusevanemale ja juhtivinspektorile, kui varem ametnikud, kes töötasid ainult röntgenis tegelesid läbivalgustustega ja füüsilise läbivaatusega, siis tänapäeval saavad kõik ametnikud selles läbivaatuse protsessis osaleda, mis omakorda annab ka praktilise koolituse nendele, kes pole veel kursuseid läbinud. Tulemuseks on tollikontrolli ja läbivalgustuste kvaliteedi tõus. (vt lisa 4)

Suureks muutuseks, mis puudutab liikuvat röntgenautot on riskianalüüs. Veel 2010.aastal puudus seirekontroll, see tähendas, et sõiduvahendeid saadeti röntgenisse analüüsita. 2010-2012 ajavahemikul riskianalüüs ja sõiduvahendite profileerimine oli lihtsalt intuiitiivne, kuid oli esmane ülevaatus ja intervjuerimine aga põhiline riskianalüüs täielikult puudus. Tänapäeval riskianalüüsi tase on kahekordistunud, tulid esile uued süsteemid, nagu ANTS, mis aitab eriti palju riskianalüüsi teostamises ning tollitehnika rakendamises. (vt lisa 5)

Tollitehnika ja andmesüsteemide areng viimaste aastate jooksul on ülimalt efektiivne ja maksimaalselt keskendub salakaubanduse leviku tõkestamisele. 2010-2018.a perioodi vahe on ka selles, et Narva piiripunkti igal vahetusel on olemas personaalne booster, mis on mõeldud õhurõhku mõõtmiseks. Samuti endoskoop ehk silm, millega saab detailsema läbivaatuse teostada ning salakauba tuvastada, mis on peidetud sõiduvahendi konstruktsiooni sisse. 2010.aastal terve piiripunkti peale oli vaid üks eksemplar, tänapäeval endoskoop ja booster on dubleeritud. Lisaks

koostöö liikuva röntgenautoga on väga arenenud, mille kaudu arenes ka ametnike vaheline koostöö, informatsiooni edastatakse kiiremini.

2017.aastal Narva piiripunkt sai uue liikuva röntgenauto, tulid kasutusele uued süsteemid, viimaseks on röntgenpiltide andmekogu BAXE, mille keskkonnas on võimalik teha päringuid, kas sõiduvahend oli kunagi läbivalgustatud Baltimaades ning võrrelda pilte omavahel. Tänapäeval on Narvas 15 ametniku, kellel on olemas BAXE kasutajakonto, selleks et saada BAXE kasutajakonto on vaja läbida röntgenauto koolitusi. 2019.aasta seisuga pole BAXE süsteemi abil leitud salakaupa. Probleemiks on see, et BAXE süsteemi kasutatakse harva, sest füüsiliselt pole aega selle jaoks, puudub inimressurs, mis võrreldes 2010.aastaga on vähenenud 4-5 ametniku võrra. Lisaks sellele tänapäeva tolliametnikud on ülekoormatud, mis omakorda kahjustab nende riskianalüüsi efektiivsust. Tänapäeval teevad tolliametnikud piirivalvurite tööd veoautode terminalis, kontrollivad dokumente ja kasutavad piirivalvurite andmesüsteeme, see otseselt kahjustab nende põhilist tööd. (vt lisa 5)

Analüüsist lähtuvalt teeb lõputöö autor Maksu- ja Tolliametile ettepaneku edaspidi suurendada Narva piiripunkti ametnike arvu ning rohkem kaasata Sisekaitseakadeemia praktikante selleks, et oleks võimalik teostada efektiivsemat tollikontrolli ja riskianalüüsi. Samuti autor teeb ettepaneku ametnikele rohkem läbiviia röntgenpiltide analüüsi koolitusi.

Kokkuvõtvalt selgus, et liikuva röntgenauto tulemuslikkus sõltub otseselt inspektorite poolt teostatud riskianalüüsist ja sõiduvahendite profileerimisest. Tänapäeval on liikuva röntgenauto tulemuslikkus Eesti piiripunktides tõusnud, seda näitavad salakauba avastamise kogused 2010-2018a. perioodil. Selgus, et läbivalgustuste arv sõltub töökorras olekust ning kohalolekust, sest liikuvad röntgenautod tagavad julgeoleku nii sise kui ka välispiiril, kuid ka väliüritustel ehk tippkohtumisel. Viimastel aastatel, millal võeti liikuv röntgenauto kasutusele läbivalgustuste arv suurenes ning kasvutrend tänapäeval jätkub. Analüüsist selgus, et kõige rohkem Narva piiripunktis kasutatakse liikuva röntgenautot ning statsionaarset röntgenit, mis omakorda passiivselt mõjutavad salakaubavedajate käitumist. Narva piiripunkt on aastast 2010 väga drastiliselt muutunud. Narva piiripunkti töökorraldus, tollitehnika-ja andmesüsteemide kasutamine on uuele tasemele tõusnud. Samuti 2017.aastast hakati kasutama röntgenpiltide andmekogu, mis on loodud rahvusvahelises koostöös Balti riikide vahel, mille eesmärgiks on tuvastada varem salakaubandusega tegelenud piiriületajaid (sõiduvahendeid), kuid süsteemi kasutatakse harva. Lõpuks selgus, et hetkel on suured probleemid inimressursiga ning tolliametnikud on ülekoormatud, mis omakorda mõjutab nende poolt teostatavat riskianalüüsi ja salakauba avastamise tulemuslikkust.

KOKKUVÕTE

Tänapäeval salakauba leviku tõkestamiseks on vajalik kõrgtehnoloogiline tollitehnika. Maksu-ja Tolliametnike pädevusest sõltub tollikontrolli ja riskianalüüsi efektiivsus, mis omakorda tõstab tollitehnika tulemuslikkust Eesti piiripunktides.

Lõputöö aktuaalsus seisnes selles, et kasutusele võetud Maksu-ja Tolliameti arengukava 2017-2020 pöörab tollikontrolli kiirendamisele suure tähelepanu, kuna see võimaldab kiiret tollipiiri ületamist, tagades kvaliteetse ning tõhusa kontrolli läbivalgustustehnoloogia-ja süsteemidega, mida peab hoidma kõrgel tasemel, sest Eesti on Euroopa idapiir ning geograafiliselt ülitähtis asukoht.

Teema uudsus seisnes selles, et lõputöös selgitati välja läbivalgustustehnoloogiate aktiivset kasutamist alates masinate soetamisest 13 aastat tagasi. 2017.aastal oli soetatud kaks liikuvat röntgenautot juurde, millele järgnes uue röntgenipltide andmekogu (BAXE) ilmumine.

Lõputöö probleemiks oli see, et ei olnud teada kuidas on röntgenauto mõjutanud tollikontrolli tulemuslikkust Eesti piiripunktides. Lõputöö eesmärgiks oli analüüsida röntgenautoga (THSCAN) tehtud läbivalgustusi aastatel 2007-2018 ja nende tulemuslikkust Eesti piiripunktides (Narva piiripunkti näitel). Eesmärk on täidetud uurimisülesannetega.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade salakauba olemusest. Analüüsides selgus, et salakauba alla kuuluvad võltsitud tooted ja nende ebaseaduslik tootmine ning keeldude ja piirangutega kaubad. Euroopa Liidu piiriäärsed riigid (Ukraina, Venemaa ja Valgevene) on suuremaks ohuks salakauba levikule. Peamised salakaubad, mida tuuakse kolmandatest riikidest Eestisse on sigaretid ja alkohol. Põhjuseks, miks inimesed eelistavad salakaupa on hinnavahe legaalse ja illegaalse kauba vahel. Salakaubanduse leviku aitab tõkestada efektiivne tollikontroll ja riskianalüüs. Salakaubaveo peatamiseks teeb Eesti rahvusvahelist koostööd koos Pettustevastaseametiga, mille eesmärgiks on avastada ning piirata illegaalsete toodete levikut.

Teiseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade liikuvast röntgenautost THSCAN ja röntgenpiltide vahetusüsteemist BAXE. Selgus, et läbivalgustusseade THSCAN on kõrgtehnoloogiline liikuv röntgen, mis on võimeline metalle teineteisest eristada, skaneerida veo-või sõiduaudod paari minutiga ning aitab teostada kiiremat tollikontrolli ja piiriületust, mis omakorda säästab nii aega kui ka resursse, mida ametnikud suunavad teistesse tolliprotsessidesse. THSCAN-i abil on võimalik vaadata röntgenpilti 2D-s ja 3D-s, mille abil on võimalik tuvastada salakauba erinevatest vaatenurkadest. 2017.aastast liikuv röntgen sai endale IT-integreerumise, uue röntgenpiltide vahetusüsteemi BAXE,

mis oli loodud Balti riikide koostöös. BAXE andmekogust on võimalik paari sekundiga saada informatsiooni ükskõik, mis sõiduvahendi kohta, mis on kunagi ületanud Balti riikide piire ning kui on olemas vaadata läbivalgustuste pilte. Igas Balti riigis on olemas peamine server, mis asub pealinnas, kuhu saadetakse informatsiooni vahele jäänud sõiduvahendite kohta. Enne BAXE andmekogu kasutajakonto saamist on vajalik läbida röntgenautode koolitust, mis kestab 3 päeva.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida liikuvate röntgenautode abil (THSCAN) tehtud läbivalgustusi ja nende avastamised Eesti piiripunktides 2007-2018.aastatel. Selgus, et 2007-2010a. perioodil, millal hakati aktiivselt kasutama liikuva röntgenautot oli salakaubandusel hüppeline kasv peaaegu kaks korda, mis kahjustas riigieelarvet, ainult salaalkohol-ja sigaretid oli Eestile toonud 220 miljonit kahjumit nelja aasta jooksul. Vaatamata sellele röntgenautoga teostatavad läbivalgustuste arvud suurenesid, läbivalgustusi esimestel aastatel oli miinimum 12 tuhat iga-aastaselt ning salakauba avatamise tulemuslikkus oli samuti 2007-2010a perioodil tõusnud 16,2% võrra, mis oli seotud ka riskianalüüsi arenemisega, mida ametnikud hakkasid aktiivselt kasutama just pärast THSCAN-i soetamist. Liikuva röntgenauto läbivalgustuste arvu ja nende tulemuslikkust 2010-2018a. perioodil analüüsiti Narva piiripunkti näitel, sest seal toimuvad kõige suuremad avastamised. Analüüsitust selgus, et liikuva röntgenauto abil on salakauba avastused viimaste 10 aasta jooksul suurenenud. Viimaste aastate läbivalgustuste arv on tõusnud ning otseselt on seotud röntgeni töökorras olekuga. Analüüsitus selgus, et 2017-2018.aastatel riskianalüüsi ja tollikontrolli tase on märgatavalt tõusnud võrreldes 2010.aastaga. Tänapäeval teostatakse põhjalikumalt riskianalüüsi enne röntgenisse suunamist, mida pole tehtud nii efektiivselt esimestel aastatel kui liikuv röntgenauto oli kasutusele võetud. Lisaks arenenud tollitehnikale olmus ka uus röntgenpiltide andmekogu BAXE, kuid tänapäeval selle abil pole leitud salakaupa ning seda kasutatakse väga harva, põhjustades seda sellega, et pole füüsiliselt selle andmekogu peale aega. Hetkel peamiseks riskianalüüsi abiliseks on numbrituvastussüsteem ANTS, mis on võimeline teha ülevaadet sõiduvahendist ning isikust, kes piiri ületab. Peamine negatiivne tagajärg, mis puudutab tollitehnika arengut ning salakauba avastamise tulemuslikkust on ametnike ülekoormatus, mis ei võimalda teha 100%-st riskianalüüsi.

Edaspidi soovitatakse uurida 2019-2021 aastate läbivalgustuste tulemsulikkust Eesti piiripunktides. Töö tulemusena selgus, et Maksu-ja Tolliamet vajab kvaliteetse tollikontrolli teostamiseks inimressursi ja rohkem koolitusi.

SUMMARY

Today, high-tech customs technologies are needed to prevent the spread of smuggling. The effectiveness of customs control and risk analysis depends on the competence of tax and customs officials, which in turn increases the efficiency of customs technology at Estonian border crossing points.

The title of the thesis is „Smuggling reduction through customs technologies“. The final paper was written in the Estonian language and it consists of 64 pages. The author used 58 sources, which have been referenced in the text.

The thesis is topical due to the Tax and Customs Board Development Plan 2017-2020 that has been introduced will pay great attention to accelerating customs controls, as it allows for rapid crossing of the customs border, ensuring high quality and efficient control with scanning technology and systems that must be maintained at a high level, as Estonia is a eastern border of Europe and a geographically vital location.

The aim of this thesis is to analyze mobile scanning device (THSCAN) number of screenings in 2007-2018 and their performance at Estonian border crossing points (on the example of Narva border crossing point). To achieve this purpose, the author formulated three research objectives:

- Provide an overview of the nature of smuggling;
- Provide an overview of the mobile scanning device THSCAN and the X-ray pictures exchange system BAXE;
- To analyze the statistics of number of screenings in 2007-2018 in Estonian border crossing points;

In this thesis, two research methods have been used, quantitative method and methods for collecting unstructured data (observation and interview) that allows to get deeper into specific cases. It includes analysis of theoretical sources. The thesis includes also survey with Narva people who is crossing the border and with Narva customs officers. The survey results have shown that mobile X-rays are very effective in preventing the spread of contraband and affect the smugglers behaviour. Narva customs officers believe that the spread of smuggling has been reduced by customs technologies. The main negative consequence of the development of customs technology and the effectiveness of discovery of smuggling is the overload of customs officers, who does not have opportunity to do 100% risk analysis.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Anđelković, M., 2017. The development and appraisal of a tool designed to find patients harmed by falsely labelled, falsified (counterfeit) medicines. BMC Health Services Research, 17(1), p. 419. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Arunachalam, K., 2006. An X-ray security screening technique with limited field-of-view. International Journal of Applied Electromagnetics & Mechanics, 24(1-2), p.80. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Carballo, J., 2019. Counterfeit corner. Licensing Journal, 39 (4), pp 23-34. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

CASRA, 2017. Relevance of Visual Inspection Strategy and Knowledge about Everyday Objects for X-Ray.[Võrgumaterjal]
Leitav:http://www.casra.ch/uploads/tx_tvpublishations/2017_SterHaettMichSch_ICCST.pdf
[22.04.2019]

Eesti konjuktuurinstituut,2017. Tubakatoodete turg ja tarbimine Eestis. Aastaraamat 2017. [Võrgumaterjal]leitav:https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Tervishoid/rahvatervis/tubakatoodete_turg_ja_tarbimine_eestis._aastaraamat_2017.pdf

Eesti konjukturiinstituut, 2016. Illegaalse alkoholi tarbimine ja kaubandus Eestis 2015. [Võrgumaterjal]
Leitav:https://www.mkm.ee/sites/default/files/illegaalse_alkoholi_tarbimine_ja_kaubandus_eestis_2015.pdf [kasutatud 24.04.2019]

Eesti konjuktuurinstituut, 2018, Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestile. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis>. Kasutatud [22.04. 2019].

Eesti konjukturiinstituut, 2017, Tubakatoodete turg ja tarbimine Eestis. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Tervishoid/rahvatervis/tubakatoodete_turg_ja_tarbimine_eestis._aastaraamat_2017.pdf. Kasutatud [22.04. 2019].

Eesti konjunktuurinstituut, 2017. Eesti alkoholiturg, alkoholi tarbimine ja alkoholipoliitika 2017. aastal. [Võrgumaterjal]

Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/eesti_alkoholiturg_tarbimine_ja_poliitika_2017._a_002.pdf [04.04.2019]

Eesti konjunktuurinstituut, 2018, Aastaraamat 2018. [Võrgumaterjal]

Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/eesti_alkoholiturg_tarbimine_ja_poliitika_2017._a_002.pdf [22.04.2019]

Eesti konjunkturiinstituut, 2018, Illegaalse alkoholi ja sigarettide tarbimine ja kaubandus ning ümbrikupalkade maksmine Eestis 2017. [Võrgumaterjal]

Leitav: https://www.emta.ee/sites/default/files/news-related-files/varimajanduse_uuring_2017.pdf [04.04.2019]

EUIPO, 2017, Situation Report on Counterfeiting and Piracy in the European Union . [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/2017-situation-report-counterfeiting-and-piracy-in-european-union>

EUR-Lex, 2013. *KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE Sigarettide salakaubanduse ja tubakatoodete ebaseadusliku kaubanduse muude vormide vastase võitluse hoogustamine – terviklik ELi strateegia*. Teatis. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0324> [Kasutatud 22.04. 2019].

European Commission OLAF, 2019. *About the Hercule Programmes*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/anti-fraud/policy/hercule_en [Kasutatud 22.04. 2019].

Eesti Maksumaksjate Liit, 2008. Tollikontroll hoidis aastaga ära 123 miljoni kroonise kahju [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/news/article.php?storyid=1482> [Kasutatud 24.04.2019].

Gaukler, G., 2010. Detecting nuclear materials smuggling: using radiography to improve container inspection policies. *Annals of Operations Research*, pp. 66.

Leitud: EBSCOhost. [04.04.2019]

Golunov, S., 2017. Shuttle Trade across Russia's Borders with the Baltic States and Poland: Between Tolerance and Suppression. *East European Politics and Societies*, 31(4), pp 897. Leitud: Sage Journals. [22.04.2019]

Haselsberger, B., 2014. Decoding borders. Appreciating border impacts on space and people. *Planning Theory & Practice*, 15(4), pp. 505. Leitud: EBSCOhost. [04.03.2019]

Hättenschwiler, N., 2018. Detecting Bombs in X-Ray Images of Hold Baggage: 2D Versus 3D Imaging. *Human Factors*, 61(2), pp. 305-321. Leitud: Sage Journals .[22.04.2019]

Jaccard, N., 2017. Detection of concealed cars in complex cargo X-ray imagery using Deep Learning. *Journal of X-Ray Science & Technology*, 25 (3), pp. 323.
Leitud: EBSCOhost [04.04.2019]

Juruss, M., 2018. Excise duty gap on cigarettes. *Engineering economics*, 29(4), pp 419-423.
Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Juruss, M., 2016. Impact of introducing unhealthy products excise duty on cross border trade and gain of low-income persons. *Economic Science for Rural Development Conference Proceedings*, (43), pp 266-273. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

KMPG, 2015, A study of the illicit cigarette market in the European Union, Norway and Switzerland. [Võrgumaterjal]Leitav:<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/project-sun-report.pdf>.
Kasutatud [22.04. 2019].

KMPG, 2017, A study of the illicit cigarette market in the European Union, Norway and Switzerland. [Võrgumaterjal]Leitav:https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/uk/pdf/2018/07/project_sun_executive_summary_2018.pdf. Kasutatud [22.04. 2019].

Keskkonnaministeerium, 2018, CITES. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.envir.ee/et/cites>
[Kasutatud 22.04. 2019]

Komisjoni määrus, 2006. Komisjoni määrus (EÜ) nr 1875/2006. [Võrgumaterjal]
Leitav:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1875&from=ET> [Kasutatud 02.03.2018].

Kuzina, 2009. Radioaktiivsete kaupade tollikontrolli probleemid.
Lõputöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia Finantskolledž

Linno, V. 2013. Eesti välispiiri tollikontroll ja selle efektiivsus sisejulgeoleku tagamisel. Magistritöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Loubeau, P., 2013. The challenges of tobacco control in Romania. Central European Journal of Public Health, 21(2), pp 98-103. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Maksu-ja Tolliamet, 2015. Maksu-ja Tolliameti arengukava 2013-2016, Kokkuvõte 2014. [Võrgumaterjal] Leitav:https://www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/ameti-struktuur-ulesanded-strateegia/strateegia/maksu-ja_tolliameti_arengukava_2013-2016_kokkuvote_2014_tegevustest_ja_tulemustest.pdf [04.04.2019]

MTA, 2017. Maksu- ja tolliameti arengukava Kokkuvõte 2016. [Võrgumaterjal] Leitav:https://www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/ameti-struktuur-ulesanded-strateegia/strateegia/arengukava_2016a_kokkuvote.pdf [04.04.2019]

MTA, 2009, Tollikontrolli 2008.aasta ülevaade. [Võrgumaterjal] Leitav:<https://www.emta.ee/et/toll-kaubavahetus/uudised-ja-teated/arhiiv/2009#28.10.2009> [04.04.2019]

Maksu-ja Tolliamet, 2017. Maksu- ja tolliameti arengukava 2017-2020. [Võrgumaterjal] Leitav:https://www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/ameti-struktuur-ulesanded-strateegia/strateegia/20170608_mta_strateegiadokument_2017-2020.pdf [04.04.2019]

Maksu-ja Tolliamet, 2009, Toll ja kaubavahetus. [Võrgumaterjal] Leitav:<https://www.emta.ee/et/toll-kaubavahetus/uudised-ja-teated/arhiiv/2009>. [Kasutatud 24.04. 2019]

Maksu-jaTolliamet, 2018. Ravimid. [Võrgumaterjal] Leitav:<https://www.emta.ee/et/eraklient/reisimine-saadetised-umbrasumine/reisimine-valjastpoolt-euroopa-liitu/ravimid> [Kasutatud 22.04. 2019]

Nõukogu määrus (EÜ) nr 338/97, looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel (1996) [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.envir.ee/sites/default/files/338.pdf> [Kasutatud 24.04.2019].

Omand, D., 2016. Keeping Europe Safe. Foreign Affairs, 95 (5) pp.86. Leitud:EBSCOhost. [04.04.2019]

Österberg, L., 2011. Alcohol Tax Changes and use of alcohol in Europe. *Drug & Alcohol review*, 30(2), pp 124-129 . Leitud: EBSCOhost. [04.03.2019]

Peng, L., 2009. The impact of cigarette taxes and advertising on the demand for cigarettes in Ukraine. *Central European journal of public health*, 17(2), pp 93-98. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Pent, A., 2019. Intervjuu. Allan Pentiga [*Intervjuu*] (02.05. 2019).

Postimees, 2006. Toll avastas röntgeni abil 154 000 salasigareti. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/1587871/toll-avastas-rontgeni-abil-154-000-salasiigareti> Kasutatud [03.05. 2019].

Pullat, R & Pullat, R., The Vodka Sea: Comparative History Of Spirits Smuggling in the Baltic Sea. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention*. 13 (1), pp. 64-73. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Ravimiamet, 2017a. Narkootilised ja psühhotroopsed ained ning neid sisaldavad ravimid. [Võrgumaterjal]Leitav:<https://ravimiamet.ee/narkootilised-ja-psuhhotroopsed-ained-ning-neid-sisaldavad-ravimid#1>. [04.04.2019]

Ravimiamet, 2017b. Ravimitega reisimine. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ravimiamet.ee/ravimitega-reisimine> [Kasutatud 18.04.2019].

Riigiteataja, 2001. Relvaseadus. [Võrgumaterjal]
Leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019142#para11> [Kasutatud 30.04.2019].

Riigiteataja, 2017. Läbivalgustuste piltide andmekogu põhimäärus. [Võrgumaterjal]
Leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/122062017017?leiaKehtiv> [Kasutatud 30.04.2019].

Rogers, T., 2016. Automated X-ray image analysis for cargo security: Critical review and future promise. *Journal of X-Ray Science and Technology*, 25(1), pp.33-42. Leitud:EBSCOhost. [04.04.2019]

Salehnia, S., 2016. A golden opportunity: Supporting up-and-coming U.S luxury designers through design legislation. *Brookly journalof international law*.2016, 42(1), pp 367-369. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Sopek, P., 2013. The alcohol taxation system in European Union and Croatia. Newsletter of the Institute of Public Finance, 73(77), pp 1-15. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Svinituskaja, A. 2011. Konfiskeeritud aktsiiskauba maksustamine
Magistritöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Szczecińska, M., 2016. Genetic Diversity and Population Structure of the Rare and Endangered Plant Species *Pulsatilla patens* (L.) Mill in East Central Europe. PLoS ONE, 11(3), pp 1-24. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Taaramäe, R. 2009. Mobiiltelefon-Keelatud ese vanglas; Levik ja meetmed selle tõkestamiseks Murru Vangla näitel.
Lõputöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Tervise Arengu Instituut, 2017. Narkomaania olukord Eestis. [Võrgumaterjal] Leitav: https://intra.tai.ee//images/prints/documents/154651194996_Olukord%202017.pdf. [Kasutatud 22.04. 2019]

Toomsoo, P. 2016. Töötust mõjutavad tegurid Ida-Viru maakonnas aastatel 2006-2015.
Bakalaurusetöö, Tartu: Eesti Maaülikool

Trasberg, V., 2015. Alcohol excise duties in the European Union. Discussions on Estonian Economic Policy, 23(2), pp 108-123. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Treinbuk, V., 2019. Intervjuu Virgo Treinbukiga [*Intervjuu*] (02.05. 2019).

Tsernilovski, K., 2019. Intervjuu. Konstantin Tsernilovskiga [*Intervjuu*] (02.05. 2019).

Virro, E. 2001. Sigarettide ja Alkoholi illegaalne sissevedu Eestisse reisijate poolt.
Lõputöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia Tolli õppetool

Visser, W., 2016. Automated Comparison of X-ray Images for Cargo Scanning. Center for Adaptive Security Research and Applications, 23(5), p.268. Leitud: http://www.casra.ch/uploads/tx_tvpublishations/Paper_ICCST2016_20160730_01_WiVi.pdf [22.04.2019]

WHO, 2018, Tobacco. [Võrgumaterjal] Leitav:<https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/tobacco>. Kasutatud [22.04. 2019].

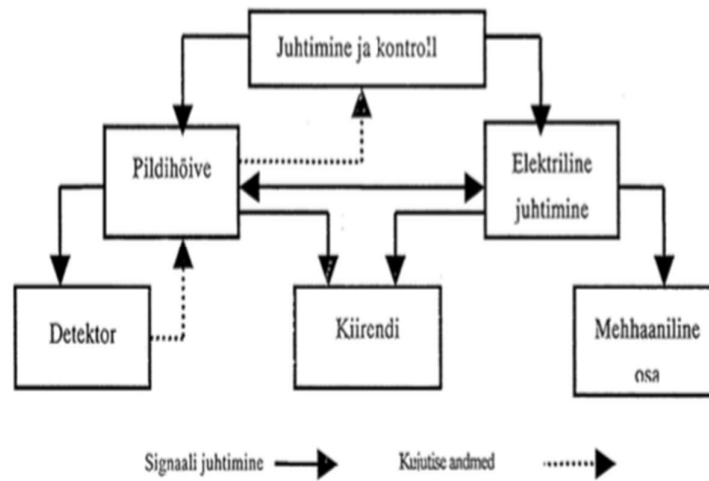
WHO, 2018, Global status report on alcohol and health. [Võrgumaterjal] Leitav:<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639> Kasutatud [22.04. 2019].

Wilson, J.R., 2018. THE ROLE OF TECHNOLOGY IN securing the nation's borders. Military & Aerospace Electronics, 29 (10), p.10. Leitud: EBSCOhost. [22.04.2019]

Zhi-qiang Chen., 2014. Curve-based Material Recognition Method in MeV Dual-energy X-ray Imaging System. X-ray journal. pp.1. Leitud: Cornell University: Instrumentation and detectors. [04.04.2019]

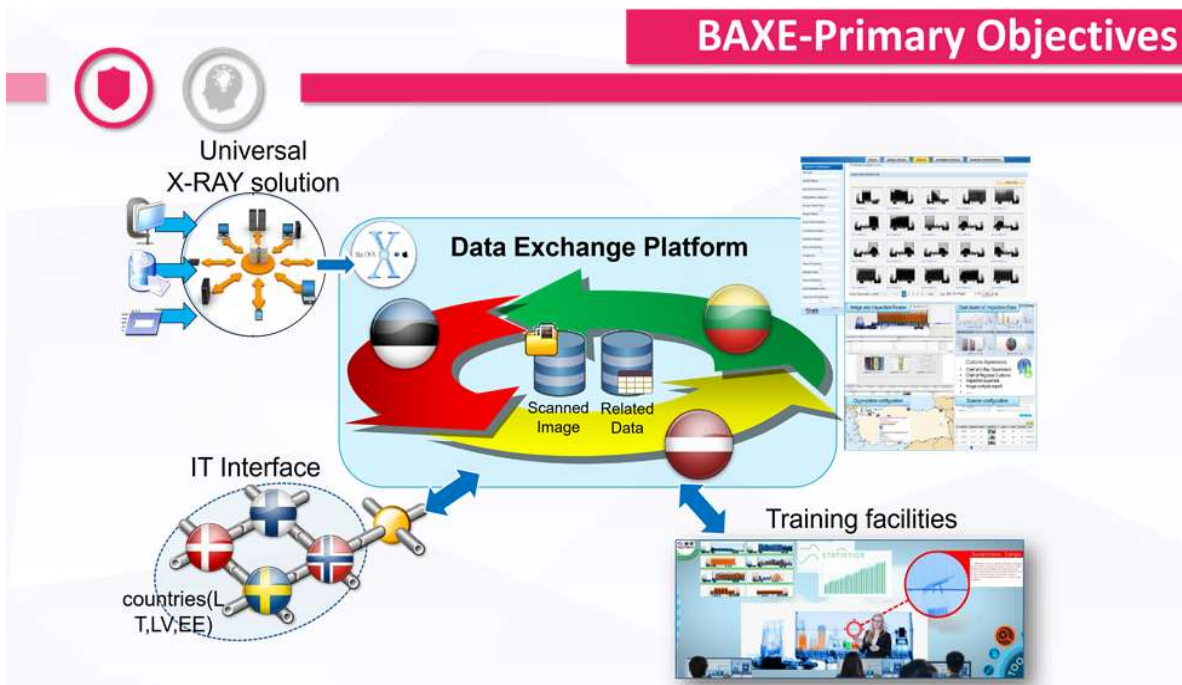
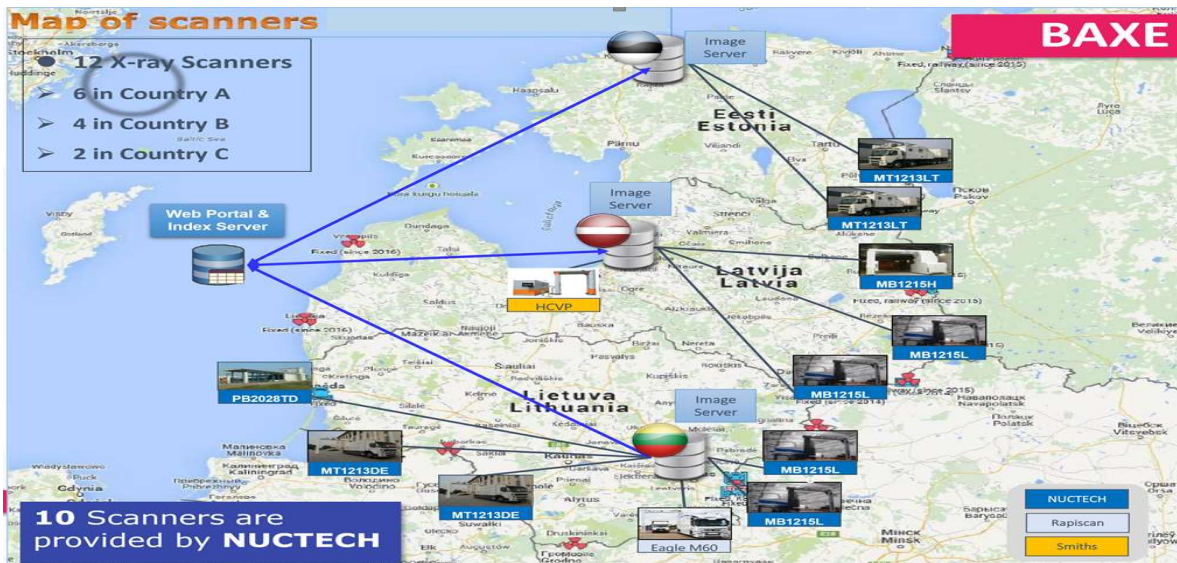
Xiaohao, B., 2006. NUCTECH Technologies: THSCAN MLT1213, p.1-15

Lisa 1. THSCAN-i süsteemide loogiline struktuur

Ettevalmistusaeg:	vähem kui 30 min
Maksimaalne skaneerimiskiirus:	400 mm/s
Standardne skaneerimiskiirus:	200 mm/s
Võimsus	32 kW

Lisa 2. röntgenpiltide vahetussüsteem BAXE

Lisa 3. intervjuu

02.05.2019

Vastab : Virgo Treinbuk

Ida TP juhtivinspektor

- 1) Kui palju läbivalgustus oli teostatud Narva piiripunktil liikuva röntgenautoga (THSCAN) aastatel 2010-2018? **Vastus:** 2010- 6677 tk. 2011- 5567 tk. 2012- 4433 tk. 2013 - 4834 tk. 2014 - 3281 tk. 2015 – 3695 tk. 2016 - 6120 tk. 2017- toimus seadmete vahetus, mistõttu aruandlus on puudulik. 2018 - 8859 tk
- 2) Kui palju läbivalgustusi oli teostatud 2019.aaasta esimestel kuudel? **Vastus:** I kvartali jooksul tehti Narva mnt piiripunktis 2629 läbivalgustust. Kas on teada palju nendest läbivalgustustest oli avastatud salakaupa? Vastus: 2019.aasta esimeses kvartalis oli 95 rikkumist ja peeti kinni 247000 sigaretti.
- 3) Teie arvates kuivõrd suur on tollitehnika tähtsus, kuidas see mõjutab piiriületajaid? **Vastus:** Tollitehnika tähtsus üha kasvab, kuna see võimaldab teha tollikontrolli kiiremalt ja tõhusamalt. Reisijatele tähendab see omakorda kiiremat piiriületust, kuna kontrollile pole vaja enam nii kaua aega kulutada. Salakauba vedajatele mõjutab see niivõrd teisiti, sest nad hakkavad strateegiat muutma, ületavad piire rohkem jalakäija terminalide kaudu, kuid toovad salakaupa väiksemates kogustes.
- 4) Kas Teie arvates liikuvad röntgenautod on hetkel efektiivsed, tooge paar näidet? **Vastus:** Loomulikult on efektiivsed, kuna võimaldavad näha läbivagustuse pildilt transpordivahendisse peidetud salakaupa. Näiteks avastati nii 23.03.19 sõiduautost 17 880 sigaretti ja 16.03.19 sõiduautost 58 200sigaretti.
- 5) Kas ilma liikuva röntgenautodeta oleks võimalik tuvastada illegaalseid kaupu suurtes kogustes? Vastus: Kindlasti saaks ka ilma seadmete hakkama, kuid see nõuaks oluliselt rohkem ressursi nii ametnike arvu osas, kui ka kontrollile kuluva aja osas. Kuid hetkel mitte keegi ei kujuta piiripunkti röntgenautodeta.

- 6) Kas saab väita, et salakaubanduse langus Eestis on suuremas osas uuendatud riskianalüüsi ja tollitehnika abil teostatud? **Vastus:** Jah Ikka. Tollitehnika, mille toetab hea riskianalüüsi lihtsustab ja kiirendab peaaegu 2 korda tolliprotsessi.
- 7) Teie arvates, milline tollitehnika tugevdaks Narva piiripunkti ? **Vastus:** Eelkõige seadmeid, mis saaksid paremini tuvastada millise ainega on tegemist sh narkootilisi aineid. Meil on olemas teatud seadmed, aga need pole kõige paremat, sest nende tuvastamisvõime on piiratud. Me vajame selliseid seadmeid, mis oleks tuvastamis osas tõhusamad. Teiseks on Kehaskänner. Statsionaarset röntgenit tahaks ka sõidu-ja veoautode kontrolliks, kuid pole füüsiliselt kohta kuhu seda paigaldada.
- 8) Kas on olemas statistika, kui palju salaalkoholi ja salasigarette oli leitud liikuva röntgenauto abil 2011-2018. aastatel kokku? **Vastus:** **2011:** sigarettid - 2 133 360 tk/ alkohol -35,7 l. **2012:** sigarettid - 3 255 052 tk / alkohol -71 l. **2013:** 1 243 921 tk/ 20,5 l. **2014:** 396 468 tk/ 50 l. **2015:** 743 698 tk/ 188,8 l. **2016:** 1 101 084 tk/ 54 l. **2017:** 590 617 tk/ 143 l. **2018:** 531 462 tk/ 104 l
- 9) Millest sõltub läbivalgustuste arv, sest aastal 2015 oli 3695 läbivalgustust tehtud, aastal 2016 oli läbivalgustuste arv oli 6120. **Vastus:** Erineb, sõltub näiteks sellest kas seade oli töökorras või oli katkestusi. Kas ta viibis rohkem piiripunktis või sõitis rohkem väljapoole. Aastatel 2007-2016 sõitis liikuv röntgen väljapoole päris tihti, kui seade tuli kasutusele saadeti seda tihti Luhamaa ja Koidula piiripunktidesse ning Tallinna erinevatesse sadamatesse. Samas liikuv röntgen tihti osaleb tippkohtumistel, NATO tippkohtumistel (Bush, Obama), samuti Euroopa Liidu eesistumisega seotud üritustel. Rohkem kasutati just Narva liikuva röntgenit, sest see oli paremas töökorras kui Luhamaa oma.
- 10) Kuidas töötab uus röntgenpiltide andmekogu BAXE, kas olid juba esimesed katsed? **Vastus:** BAXE töötab ja sealt saab head infot, kui autole on tehtud mujal läbivalgustusi (sh ka avastatud rikkumised), kuid häid näiteid mul pole. BAXE põhimõte on selles, et

teatud röntgenseadmete pildid Baltimaades pannakse üles keskkonda, kus on võimalik hiljem teha päringuid, kas auto oli kunagi läbivalgustatud ning võrrelda pilte omavahel.

- 11) Keskmiselt kui palju läbivalgustusi tehakse ühe vahetuse jooksul? **Vastus:** 15-20 korda.
- 12) Kas Teie isiklikult olete läbinud BAXE andmekogu koolitust? **Vastus:** Ei.
- 13) Kui palju ametnikke saavad röntgenautod ja BAXE süsteemi kasutada? **Vastus:** Igas vahetuses 3-4 inimest, umbes 15 inimest, nende jaoks tehti BAXE kasutaja konto.
- 14) Tänapäeval on Narva piiripunktis inimresurssi puudus, ma mäletan seda praktikast, kas vahetuse jooksul röntgenautoga töötav tolliametnik jõuab BAXE-ga tööd teha? **Vastus:** Sõltub sellest, kui võrd on tolliametnikul vajalik sõiduvahedi tausta kontrollida. BAXE on Eesti-Läti-Leedu koostöö projekt. Kasutades BAXE-t saab vaadata, kas kahtlustatava sõiduvahendist oli kunagi röntgenpilt tehtud või mitte ja siis võrrelda olemasolevaid pilte.
- 15) Kas on näiteid, kui BAXE andmekogu kaudu oli avastatud salakaup Narva piiripunktis? **Vastus:** Narvas pole leitud.
- 16) Kui palju koolitusi on vaja läbida selleks, et saaks röntgenautot ja BAXE-t kasutada? **Vastus:** Läbida on vaja 2 koolitust. Esimene on operaatori koolitus, mis kestab 3 päeva, sinna lisandub ka röntgenpiltide analüüsi koolitus ning seadme juhtimine. Teine on kiirgusohutus koolitus, kestab 1 päev. Pärast kiirgusohutus koolitust, ametnikud saavad personaalset dosimeetrit, mis mõõdab kiirgusfooni. Kõik, kes töötavad röntgeniga on kohustatud dosimeetrit kandma, dosimeetrit annab Kiirguskeskus välja. Reeglina on need koolitused väga kallid.
- 17) Raudtee statsionaarne röntgen võeti kasutusele 2018.aastal, kas sellega on salakaupa avastatud? **Vastus:** Ei ole.
- 18) Kui sõiduterminalis füüsilise läbivaatuse jooksul ametnik tuvastab piirangutega toodete ületatud kogust, kas tähendab see seda, et sõiduvahendit viiakse 100% röntgenisse? **Vastus:** Mitte 100%, suur tõenäosus, et kontrollitakse põhjalikumalt kohal.

19) Võrreldes 2010 ja 2017.aastat on riskianalüüsi tase tõsnud, kui jah, siis kuidas? **Vastus:**

Põhimõtted on samad, tulid uued andmebaasid ja registrid. Allikaid on tekkinud rohkem.

20) Kuidas oli 2010 ja 2017.aastatel tollikontroll muutunud ning kuidas nendel aastatel kaasati röntgenautod ja teist tollitehnikat? **Vastus:** Esiteks oluline vahe oli juba selles, et narva piiripunkti ehitati ümber, sõiduauto ja bussiterimnali tehti ümber, millele kaasnes töökorralduse muutus. Polnud valgusfoore, mis reguleerisid sõidu-ja veoautode liikumist, seda tegid inimesed. Informatsiooni edestamine polnud niivõrd hea kui preagu, sest kasutusele tulid raadiojaamad. Ametnikud hakkasid rohkem riskianalüüsi tegema kohapeal enne röntgenisse viimist, mis omakorda säästab aega. Vahetati välja liikuva röntgenautot, eelmine on hetkel muuga sadamas. Tollitehnika osas oli positiivne muutus. Varem endoskoop oli üks kõikide vahetuste jaoks, nüüd igal vahetusel on personaalne endoskoop, neid kasutatakse väga tihti. Booster on ühiskasutuses, kuid neid on dubleeritud, mis oli üheks oluliseks muutuseks võrreldes neid aastaid.

21) Kas Teil on olemas piiriületajate statistika Narva Piiripunktis aastatel 2007-2018? **Vastus:**

On olemas piiripunkti statistika 2011-2017.aastatel, varasemat statistikat pole käepärast.

Aasta	Veoautode arv	Sõiduautode arv	Reisijate arv
2011	62 584	402 888	3 512 350
2012	75 303	389 704	3 327 480
2013	73 812	403 591	3 708 673
2014	75 500	408 568	2 994 486
2015	78 895	461 786	3 155 683
2016	72 761	503 255	3 556 540
2017	72 281	505 433	3 840 257

02.05.2019

Vastab: Konstantin Tšernilovski

Ida TP vahetusevanem

- 1) Mis aastast Teie töötate Narva piiripunktis? **Vastus:** 2011.aastast
- 2) Kuidas oli 2011 ja 2017.aastatel tolllikontroll muutunud ning kuidas nendel aastatel kaasati röntgenautod ja teist tollitehnikat? **Vastus:** Tollikontrolli tase oli mitu korda paremaks läinud. Esiteks aastast 2011 liikuv röntgen läks tollipunkti alluvusse, millele järgnes suurenev tollikontrolli arv. Varem need olid kaks erinevat struktuuri. Liikuva kontrolli talitus ja tollikorralduse osakond. Need, kes töötasid röntgenis hakkasid alluma vahetusevanemale ja juhtivinspektorile. Kui varem röntgeni meeskond oli kolm inimest, kes tegelesid läbivalgustusega ja füüsilise kontrolliga, siis preagu saavad kõik ametnikud selles osa võtta, kaudselt sellise ühinemisega, kui röntgeni meeskond teeb läbivaatust, siis koolitab ka teisi ametnike, mis tõstab nende tasemet. Tulemuseks on tollikontrolli ja läbivaatuse kvaliteedi tõus. Järk-järgult kehtestati riskianalüüsi, mille alusel tehakse valiku keda kontrollida. Aastal 2011 riskianalüüs ja sõiduvahendite valik oli lihtsalt intuiitiivne. Kuid oli esmane läbivaatus ja intervjueerimine, aga sellist põhilist riskianalüüsi polnud. Tol ajal vaadati kui kaua sõiduvahend viibis Venemaal. Tollitehnika osas olid positiivsed muutused seotud boosteriga ja endoskoobiga. Varem oli ainult 1 eksemplar, hetkel igal vahetusel on oma personaalne ja kui üks läheb rivist välja, alati saab võtta teise vahetuse oma. Samuti suureneb iga-aastaselt erinevate tööriistade ja vahendite kogus. 2011.aastal meil polnud spetsiaalselt tehtud kappi tööriistade jaoks, mis asuvad angaaris, et kohe teostada sügavama läbivaatuse. Informatsiooni edestamine raadiojaama kaudu, mida varem polnud, nüüd kiirendab tolliprotsessi. Hetkel teostades riskianalüüsi sõidurajal ning kui on mingi kahtlus, sa kohe annad teada röntgenauto meeskonnale, et tood autod röntgenisse, andes nendele siganaali, et nad oleksid valmis läbivalgustust teostama. Suureks muutuseks võrreldes 2010-2017.aastat on ametnike arv ühes vahetuses, varem neid oli rohkem kui preagu. Varem vahetuses oli 18 inimest, hetkel 13. Tol ajal tööd teha oli kergem. Soetades uut tehnika, mis muidugi aitab kaasa väheneb ametnike arv, mis minu arvates ei ole päris hea. Sest varem tolliametnikul oli vähem tööülesandeid. Hetkel me teeme ka piirivalvurite tööd veoautodes, kontrollime dokumente, kasutame piirivalvurite andmesüsteeme. Samuti oli tulnud kasutusse uued andmesüsteemid. Varem kui ületati piirangutega toodete kogust, maksti makse ainult veoautodes, nüüd makse võetakse ka jalakäija terminalis, aga varem jalakäija terminalis vahele jäänud salakaup oli lihtsalt välja

visatud, seal makse keegi pole võtnud. Hetkel kui vahistatud salakauba saadakse riigimandisse, tähendab see seda, et üks ametniku on füüsilisest tollikontrollist välja lülitatud. Varem oli vaja täita üks leht ja anda koopiat isikule, kes salakaupa tõi ja kõik. Nüüd ametnik peab süsteemi sisse logima, täitma ülesanded, akti koostada, ülekandmise otsus, vastuvõtmise akt ning pärast plommi külge kinnitada, koostada akti, mille alusel saadetakse kinnipeetud kaup riigimandisse. Kokkuvõtvalt ütlen sulle, et hetkel riskianalüüs on väga kõrgel tasemel, tollitehnikat piisab. Probleemiks on just inimressurss.

- 3) Millist tollitehnikat Teie arvates vajab Narva piiripunkt? **Vastus:** Kehaskanner 100%, enam vist pole midagi vaja.
- 4) Kas saab väita, et salakaubanduse langus Eestis on suuremas osas uuendatud riskianalüüsi ja tollitehnika abil teostatud? **Vastus:** Suuremas osas jah. Tollitehnikaga tänapäeval on kergem tööd teha, see võimaldab ametnikul kiiremini ja tõhusamalt oma tööülesandeid täita.

02.05.2019

Vastab: Allan Pent

Narva Ida TP Vaneminspektor

- 1) Mis aastast Teie töötate Narva piiripunktis? Vastus: alustasin tööd 2008.aastal, töötasin 2012.aastani ja tulin tagasi 2016.aastal.
- 2) Kuidas oli 2010 ja 2017.aastatel tolllikontroll muutunud ning kuidas nendel aastatel kaasati röntgenautod ja teist tollitehnikat, kuidas on Narvas nende aastate jooksul tollikorraldus muutunud? Vastus: 2010.aastal puudus seirekontroll, see tähendas, et valiti autod röntgenisse ilma analüüsita. Läbivalgustuse arvu tõus, varem oli vahetuse jooksul maksimum 10-12 läbivalgustus, seda kogu aeg tõsteti. Tänapäeval läbivalgustuste arv on kuskil 20-22 tk päevas. Läbivalgustuse arv on põhiline, mida röntgenmeeskond jälgib. Kuid efektiivsemaks tulemuseks on vaja muidugi analüüsida enne röntgenisse saatmist, et poleks nagu 10.aastat tagasi. Hetkel riskianalüüsi tehakse paremini, kuid tolliametniku töö võrreldes 2010.aastaga on ülekoormatud, me ju teeme ka piirivalvurite tööd veoautodes. Inimressursi on tänapäeval vähem kui näiteks 2010-2012.aastatel peaaegu 10 aastat tagasi oli röntgen-ja raudteerühmad eraldi. Hetkel kõik on koos ja vahetuvad. Veel üks suur erinevus, mis puudutab jalakäija terminali-2, mis asub silla peal. 2010-2012.aastatel seal oli kogu aeg ametnik, kes tegi kontrolli, hetkel sinna saadetakse inimest 1-2 tunniks, et näidata ametniku olemasolu, aga sinna lihtsalt ei piisa inimesi, sest tööd on palju just peamises piiripunktis. Samuti paigaldati sinna statsionaarset röntgenit aastal 2017, enne seda seal ei olnud mingit tehnikat efektiivsemaks kontrolliks. Hetkel, mis paistab silma on muidugi tollitehnika areng ja sellega koostöö ametnike poolt, võrreldes 2010.aastaga on see ülimalt hästi integreerunud tolliprotsessidesse.
- 3) Kas Teil on olemas BAXE andmekogu kasutajakonto, kui tihti olete seda kasutanud? Vastus: Kasutajakonto on olemas, kasutasin seda ainult üks kord.

- 4) Millist tollitehnikat vajab Narva piiripunkt? Vastus: Ei ole vaja niivõrd tollitehnikat, kui inimesi juurde, keda kvaliteetselt välja koolitada.
- 5) Teie arvates on salakaubanduse sissevooluvus Eesti territooriumile suurenenud või vähenenud? Vastus: Salakaubandus on kõvasti vähenenud.
- 6) Kas suuremat rolli siin mängis liikuv röntgenauto ja ülejäänud tollitehnikat? Vastus: Loomulikult tollitehnikat, need aitavad väga palju kaasa, sest veoautodesse sisse vaadata on lihtsalt võimatu, kui sa hakkad treilerid lahti võtma, see võtab väga palju aega.
- 7) Kui Te näete, et piirangutega kaupade kogus on ületatud, viite sõiduvahendit 100% röntgenisse? Vastus: Vastavalt võimalusele, kui inimressursi jätkub, siis muidugi viin, kui ei siis tee sügavama kontrolli sõiduradadel.
- 8) Millega muutus Narva tollitöö korraldus? Vastus: 2010.aastatel polnud koosolekuid, kus pandi paika eesmärgid, kui palju on vaja salakaupa leida.
- 9) Mis on kõige nõrgem koht Narva piiripunktis? Vastus: Sõiduautoterminal, rajad on pikemaks tehtud, ametnike on vähe, 2010.aastal olid need lühemad, mis andis ametnikul kiiremini läbivaatuse teha, nüüd kui teid on kaks ametnikku 6 raja peale, kuhu tulevad ka bussid, mida on vaja kontrollida, siis läbivaatuse ja riskianalüüsi efektiivsus langeb, sest sa lihtsalt jooksed sinna ja tagasi. Piirületus on kiiremaks läinud, see tõesti, kuid kui me räägime just efektiivsest kontrollist, siis see on langenud.

Lisa 6. küsimustik Narva piiriületajatele

Mitteametliku küsitluse läbiviimisel, mille asukohaks oli Narva, vastajaid oli 25 (sugu ja vanus) ning peamisteks küsimusteks oli:

- 1) Kas te ostate tubaka-ja alkoholitooteid Eestis või Venemaal?
- 2) Kas te olete kunagi illegaalsete toodetega vahele jäänud (tolлиеeskirjadest teadlikult või mitte)
- 3) Kas Te ületate piiri jalgsi või sõiduvahediga, mitu korda kuus?
- 4) Kas liikuvate röntgenautode olemasolu mõjutab teie käitumist piiripunktil?
- 5) Teie arvates 10 aasta vältel on Narva piiripunktil salakaubavedu vähenenud või mitte ?

Lisa 7. Narva piiriületajate küsitlus

Tabelitesse on koondatud vastused küsimustikkule (vt lisa 6).

sugu/vanus (1)	Mees, 45.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	kaks korda, teadlikult
3 küsimus	jalgsi, 3 korda kuus
4 küsimus	pole mõelnud selle peale
5 küsimus	tassivad rohkem kui varem

sugu/vanus (2)	Mees, 21.a
1 küsimus	Eestis ja Venemaal
2 küsimus	kaks korda, teadlikult
3 küsimus	jalgsi, 2 korda kuus
4 küsimus	jah, kardan
5 küsimus	minu arvates mitte

sugu/vanus (3)	Naine, 36.a
1 küsimus	ei osta alkoholi ega suitsu
2 küsimus	üks kord mitteteadlikult
3 küsimus	jalgsi ja autoga umbes 20 korda kuus
4 küsimus	kui olen autoga, siis loodan, et ei lasta röntgenisse, kunagi ei tea, mis sul seal autos vedeleb
5 küsimus	vähenes, salakauba müüjaid on Narvas korda vähem kui 10. aastat tagasi

sugu/vanus (4)	Naine, 74.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	3 korda teadlikult
3 küsimus	jalgsi, 3-4 korda kuus
4 küsimus	kardan, sest jään just läbivalgustuse ajal vahele
5 küsimus	sigarettide ja alkoholi arv vähenes, kuid ravimeid tassitakse rohkem

sugu/vanus (5)	Mees, 27.a
1 küsimus	Venemaal kaks korda, pärast Eestis samuti vene maksumärkidega
2 küsimus	2 korda mitteteadlikult
3 küsimus	jalgsi, 2-3 korda
4 küsimus	Ei hirmuta, kuid see mõjutab inimeste käitumist enne kontrolli
5 küsimus	ei oska vastata

sugu/vanus (6)	Mees, 19.a
1 küsimus	Eestis
2 küsimus	1 kord teadlikult

3 küsimus	jalgsi, maksimum 2 korda
4 küsimus	Mind mitte, aga mu sõbral oli 3 liitrit viina autos, millega ta vahele jäi, teda hirmutab (naeratab)
5 küsimus	Siiamaani paljud noored müüvad salasigarette, ei saa öelda et vähenenud

sugu/vanus (7)	Naine, 32.a
1 küsimus	Eestis
2 küsimus	1 kord mitteteadlikult, sest ühe plokki asemel tuli 2 pakki
3 küsimus	tavaliselt autoga, 2 korda kuus.
4 küsimus	Ei hirmuta, olen paar korda läbivalgustusel käinud, see võtab max 5 minutit ja oled vaba
5 küsimus	ei saa vastata

sugu/vanus (8)	Naine, 52.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	1 kord mitteteadlikult
3 küsimus	tavaliselt autoga, 5 korda kuus.
4 küsimus	Hirmutab, olen paar korda läbivalgustusel käinud pärast seda kui jäin vahele
5 küsimus	Suurenenud

sugu/vanus (9)	mees, 47.a
1 küsimus	Eestis
2 küsimus	4 korda, teadsin ei tohi, kuid olen ahelsuitsetaja
3 küsimus	Jalgsi, käin peaaegu igapäev
4 küsimus	Ei Hirmuta
5 küsimus	Varem oli illegaalsete sigarettide ostmisega parem, vähenenud!

sugu/vanus (10)	mees, 25.a
1 küsimus	Eestis ja Venemaal
2 küsimus	1 kord teadlikult
3 küsimus	Tavaliselt käin autoga 2-3 korda, täna lähen jalgsi
4 küsimus	Ei saa öelda et hirmutab, kuid paneb mõtlema kui tuled Venemaalt tagasi.
5 küsimus	Minu arvates on suurenenud, iga teine alaelaline Narvas suitsetab

sugu/vanus (11)	Naine, 22.a
1 küsimus	Ainult Eestis, ei usalda vene tooteid
2 küsimus	1kord teadlikult
3 küsimus	Ainult jalgsi 1-2 korda
4 küsimus	Pigem paneb mõtlema
5 küsimus	Minu arvates on suurenenud, väga paljud suitsetavad preagu

sugu/vanus (12)	Naine, 40.a
1 küsimus	Ei osta üldse

2 küsimus	Pole kunagi
3 küsimus	Ainult jalgsi, 2-4 korda
4 küsimus	Hirmutab ja paneb mõtlema
5 küsimus	Minu arvates on suurenenud, sest Eestis suits on väga kallis

sugu/vanus (13)	Mees, 29.a
1 küsimus	Eestis
2 küsimus	Pole kunagi
3 küsimus	Ainult jalgsi, 2 korda
4 küsimus	Ei hirmuta, sest ma kunagi ei hakka tegelema salakaubandusega, ei taha pärast trellide taga istuda
5 küsimus	Minu arvates on suurenenud, sest Eestis on tubakas ja alkohol väga kallid

sugu/vanus (14)	Mees, 19.a
1 küsimus	Eestis ja Venemaal
2 küsimus	1 kord teadlikult
3 küsimus	Jalgsi - 2 korda, mõnikord koos vanematega autol
4 küsimus	Hirmutab, sest mõnikord on selline tunne, et sul on midagi illegaalset toodud kaasas
5 küsimus	Raudselt suurenenud, mu tuttav on 17.aastat vana suitsetab mingit vene sigaretti

sugu/vanus (15)	Mees, 53.a
1 küsimus	Eestis ja Venemaal
2 küsimus	2 korda, mitteteadlikult
3 küsimus	Jalgsi – maksimum 10 korda kuus
4 küsimus	Varem hirmutas, hetkel olen juba harjunud.
5 küsimus	Minu arvates vähenenud

sugu/vanus (16)	Naine, 49.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	1 kord - mitteteadlikult
3 küsimus	Jalgsi – maksimum 2 korda kuus
4 küsimus	Mõjutab ja paneb mõtlema, kuid ei hirmuta
5 küsimus	Suurenenud, paljudes kohtades saab vene maksumärkidega suitsu osta

sugu/vanus (17)	Mees, 20.a
1 küsimus	Eestis
2 küsimus	pole
3 küsimus	Jalgsi – 4 korda kuus
4 küsimus	Ei mõjuta üldse
5 küsimus	100% suurenenud

sugu/vanus (18)	Naine, 46.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	1 kord- teadlikult, tõin 2 liitri viina (Lubatud on 1)
3 küsimus	Jalgsi – 2 korda miimum
4 küsimus	Mõjutab
5 küsimus	Suurenenud

sugu/vanus (19)	Mees, 57.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	2 korda- mitteteadlikult
3 küsimus	Jalgsi – 2 korda
4 küsimus	Olen sellega harjunud, ei mõjuta
5 küsimus	Suurenenud

sugu/vanus (20)	Naine, 26.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	1 kord teadlikult
3 küsimus	Jalgsi – 2-3 korda
4 küsimus	Mõjutab, aga inimesed nii kui nii rikkuvad tollieeskirju
5 küsimus	Suurenenud

sugu/vanus (21)	Mees, 39.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	Pole kunagi
3 küsimus	autoga – 2-3 korda
4 küsimus	Mõjutab
5 küsimus	Suurenenud

sugu/vanus (22)	Mees, 51.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	1 kord teadlikult, oli püha
3 küsimus	Jalgsi – 5-10 korda
4 küsimus	Mõjutab
5 küsimus	Suurenenud

sugu/vanus (23)	Mees, 41.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	Pole kunagi
3 küsimus	Jalgsi – 2 korda
4 küsimus	Ei mõjuta
5 küsimus	Minu arvates vähenenud

sugu/vanus (24)	Naine, 31.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	Pole kunagi
3 küsimus	Jalgsi – 2 korda
4 küsimus	Mõjutab, kui ostad midagi venemaal hakkad mõtlema kas seda tohib või mitte
5 küsimus	Minu arvates suurenenud

sugu/vanus (25)	Naine, 27.a
1 küsimus	Venemaal
2 küsimus	1 kord mitteteadlikult
3 küsimus	Jalgsi – 2 korda
4 küsimus	mõjutab
5 küsimus	100% suurenenud

Lisa 8. küsimustik Narva tolliametnikele

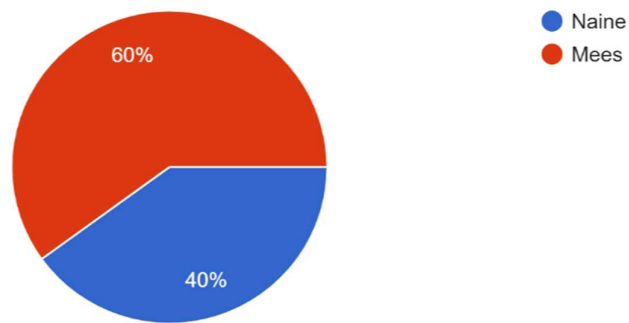
1. Sugu
Mees
Naine
2. Kui tihti kasutate tollitehnika vahetuse jooksul?
Pidevalt
Paar korda
Üks kord
Ei kasuta üldse
3. Mis on kõige kasutatavam tehnika piiripunktil?
4. Kas tollitehnika on lihtsustanud tollikontrolli ja kui palju?
5. Millist tehnika vajab MTA, et teostada kvaliteetsema läbivaatuse?
6. Kas röntgenite olemasolu mõjutab piiriületajate käitumist?
7. Kui tihti saad infot BAXE süsteemi kaudu ?
8. Teie arvates on salakauba sissevooluvus Eesti territooriumile aastatel vähenenud või mitte

Lisa 9. Narva tolliametnike küsitlus

Diagrammidesse koondatud vastused küsimustikkule (vt lisa 8)

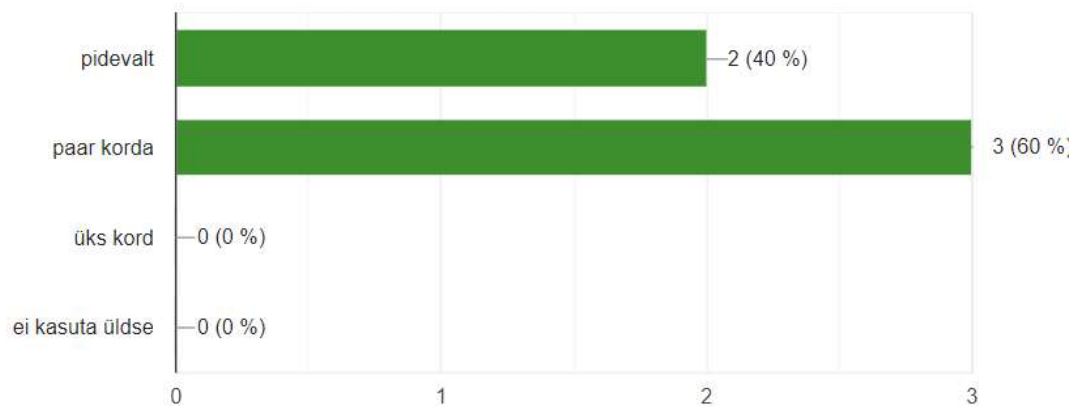
Sugu

5 ответов

Kui tihti kasutate tollitehnikat vahetuse jooksul ?

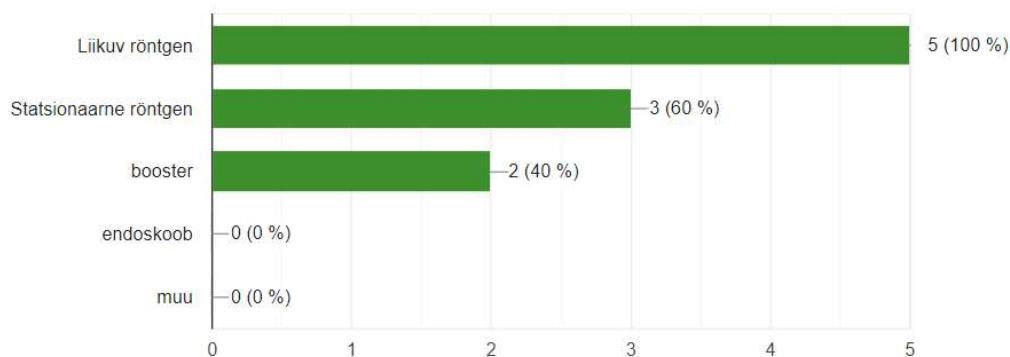
5 ответов

Mis on kõige kasutatavam tollitehnika piiripunktil ?

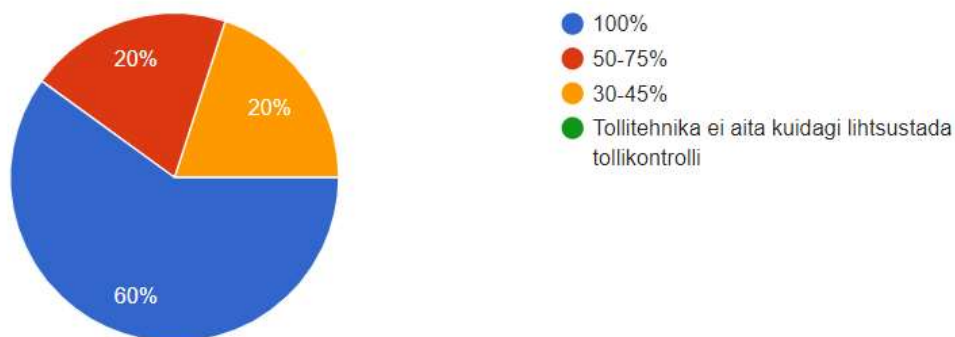

5 ОТВЕТОВ

Kas tollitehnika on lihtsustanud tollikontrolli ja kui palju?

5 ОТВЕТОВ

Millist tehnikat vajab MTA, et teostada kvaliteetsema läbivaatuse ?

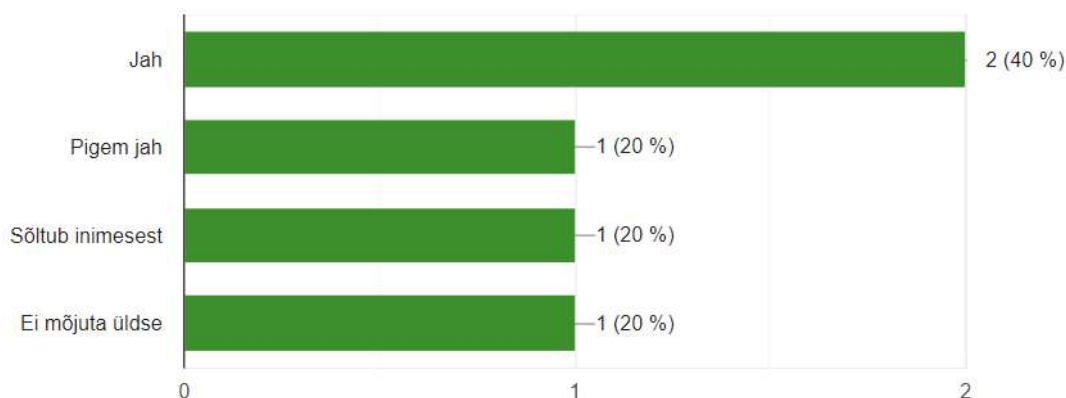
5 ОТВЕТОВ

- Kehaskanner
- Tehnikat on piisavalt, kuid vaja rohkem inimressursi
- Kehaskanner, rohkem endoskoope
- veel ühe liikuva röntgeni
- kehaskanner

Kas röntgenite olemasolu mõjutab piiriületajate käitumist ?

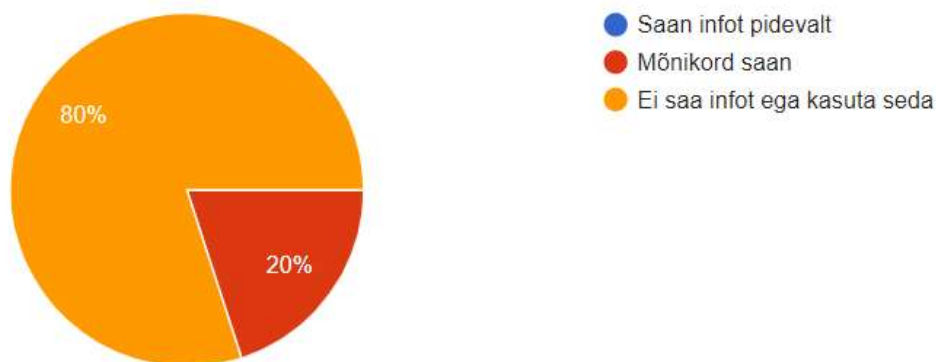

5 ОТВЕТОВ

Kui tihti saad infot BAXE süsteemi kaudu ?

5 ОТВЕТОВ

Teie arvates on salakauba sissevooluvus Eesti territooriumile 2016-2019 aastatel vähenenud või just paisunud?

5 ОТВЕТОВ

Vähenenud
Minu arvates salakaubaveo osakaal on tõusnud ja kasvab edasi.
Minu arvates on see viimase aja jooksul vähenenud just sõiduvahendites, kuid suurenes jalakäijate läbivaatamisel
Viimastel aastatel see on vähenenud
vähenenud